

Pikavere Põhikool

Pikavere Põhikooli õpilaste koostatud koduloolisi materjale (Juhendaja Vaino Napp)

Vaino Napp'i ülestähendusi Pikaverest

Pikavere, 2011

Pikavere Põhikooli õpilaste koostatud koduloolisi materjale

Kiviloo lahing 1941. aastal	Liisa Lehtmäe
Härma küla	Evelin Hinnosaar
Liivaaugu küla	Raimond Leo
Kivioja ja Andi küla	Katre Kajanen
Oe talu Kiviloos	Aksel Küngas
Seli küla	Andrus Sikk
Isa mälestusi sõjast	Holger Sirel
Mälestusi sõjapäevilt	Aivi Vooremaa
Vanaema mälestusi Perilast	Jaanika Pajumaa
Peningi vallavanem Otto Puusepp	Aivo Puusepp
Kalesi küla	Aivar Vahemaa
Minu mälestusi kooliajast	Jana Tammeorg
Minu klass	Almar Roos
Kodu ja loodus	Maarja Suuder
Minu tööpäev kodus	Kristjan Roos
Igapäevaelu Perilas	Aleksander Aleinikov
Palmide sugupuu	Kristjan Palm
Minu kooliaasta	Janar Urban
Minu koolitee	Kaisa Urban
Presti talu Pikaveres	Sander Nahkor
Minu tööpäev isatalus	Guido Ao
Vanaema elulugu	Andres Puusepp
Vanaema kooliaeg	Eduard Aaslaid
Minu onu Toomas Lepikult	Simo Lepikult
Vanaisa ja isa mälestusi	Kattri Ivanov
Vanaema Tasuja kolhoosis	Hedy Kiiver
Isa mälestusi	Marianne Loik
Ema kooliaeg	Ott Tomingas
Vanaema mälestusi	Rainer Järviste

Vaino Napp'i ülestähendusi Pikaverest

Kas Pikavere on Raasiku vallas

Peningi vallavanem Otto Puusepp

Pikavere meierei-koorejaam

Kõrtsist kauplusesse

Pikavere kauplus

Pikavere Suursoo Rahvamaja

Pikavere Suursoo külast

Vana koolimaja nime lugu

Salu külas Möldri veskil

Kiviloo lahing ja mälestusmärk

Liisa Lehtmäe

Kõik sai alguse sellest, kui 20. augustil 1941 alustasid Saksa väed uuesti pealetungi Tallinnale. Hitlerlased tahtsid Tallinna väliskaitsevööndi tükeldada ning nõukogude väed sisse piirata ja hävitada. Nõukogude väed nurjasid need plaanid 20-23. augusti lahingutes. Kolm nende võitlustest peeti Jägala jõel, Kiviloo ja Perila piirkonnas ning Kose lähistel.

Kiviloo-Perila lahingus võitlesid paljude nõukogude rahvuste ja rahvusrühmade sõjamehed. Esimesena tõkestasid 20. augustil vaenlase edasitungi Punaarmee laskupolk ja diviisi eriüksused. Järgmisena 1. Läti polgu allüksused ning 1. Eesti Kütipolk. Suurtükitlega toetasid neid Balti laevastiku meremehed.

Saksa jalavägi, vallutanud Kiviloo, püüdis hõivata Perila teesõlme, et jõuda Jägala jõe joonele. Kuid 21 augusti vasturünnakuga paiskasid Nõukogude sõjamehed hitlerlased tagasi Kiviloo juurde. 22. augustil peeti Perila teesõlme pärast veriseid lahinguid õhtuni. Perila metsavahi maja piirkond, kus praegu asub lahingu mälestusmärk, käis korduvalt käest kätte. 23. augustil pärast seda kui Nõukogude väed olid sunnitud loovutama Perila vaenlastele, peatas Eesti 1. Kütipolk sakslaste edasiliikumise Peningi juures. Vasturünnak kujunes veriseks, langesid paljud; nende hulgas komissar Feodor Okk ja komandör Mihhail Pasternak.

Endise Peningi mõisa peahoonel avati 19. septembril 1968 valgest marmorist mälestustahvel.

Märksa suurem ja tähtsam mälestuskivi asub metsavahi maja lähistel Kiviloo-Jägala tee ääres metsanurgas. Tagasihoidlik kuid kunstiliselt kaunis mälestusmärk avati 19. augustil 1966. 2,5 m kõrguse graniitrahnu esiküljele on raiutud sõduri ja tööliste kujutis ning kiri "Igavene au Kiviloo lahingu kangelastele!" Teisel küljel on viisnurk ja selle all "august 1941"

Kahjuks on inimesed, kes oskaksid lahingustest lähemalt rääkida meie seast lahkunud. Õnneks olen rahvusuust midagi kuulnud.

Siinsamas Perilas teede sõlmpunktis (minu maja lähedal) oli lahingus surma saanud üks isa ja poeg, nad olid maetud hukkumispaika (minu maja ja bussipeatuse vahelisele põllule). Hiljem kaevati nende põrmud välja ja maeti mujale.

Hirmunud rahvas Kiviloo mõisa juures oli jooksnud keldrisse pakku, kuid kahjuks sai surma ühe Kiviloo kooli õpetaja laps. Laps maeti sealsesse parki.

Veel kuulsin nüüdseks meie seast lahkunud kunagise naabri Elga Metsise käest, et Perila külas asuva Nõmme talu (asub mälestusmärgi ja teede sõlmpunkti vahel) perenaine Helmi Nahkor oli talu lähedal metsas lahingu vaibudes ringi käies laipu vaadanud ja läbi nutu ikka korranud, et eks minu Juks (Johannes Nahkor, tema abikaasa, meie kooli õpetaja Helju Kadaka vanaonu) ole seal. Kuid lahingu lõppedes tuli Juks elusana ja tervena koju. Õnneks oli ta olnud teises kohas, kus suurt tapmist ei toimunud.

Elga Metsis rääkis veel, et tema oli sel ajal Rätlas elanud. Tal oli siis esimene tütar Anne päris väike. Kui jälle sõjamehed tulid teatama, et lahing läheneb, jooksis ta, tütar süles, koos teistega keldrisse peitu. Mõnikord tuli seal hirmul olles kaua aega istuda.

1993. aasta suvel käis Torontost külas mu vanaonu Raivo Hielo (Roman Hiop). Ta käis vaatamas Kiviloo mõisa ja selle ümbrust. Meenutas Kiviloo lahingut. Otseselt lahingus ta ei osalenud, kuid Kiviloos oli ta olnud Eesti Vabariigi ohvitseride õppustel. Kuna ta oli ohvitser, põgenes ta 1944. aastal abikaaga Siberisse saatmise eest läände.

Huvitav on ka see, et maja, kus ma elan, oli sel ajal sepapada. Kolhoosi ajal ehitati see elumajaks. Ükskord remondi käigus oli meil vaja maja põhjapoolsest küljest kaevata. Isa ja vend leidsid sealt suurel hulgal roostetanud tulirelvi. Mõned saime kätte, kuid ülejäänud jäid liiga maja alla.

Suvel käisid siin kaitseliidust mu venna sõber ja veel paar meest. Nad püüdsid kaevata, aga relvi kätte ei saanud. Metallotsijaga maja ääres ringi liikudes piiksus see kõvasti. Veel käisid nad siin lähistel metsas, mida hüütakse “nõmme metsaks” (seal oligi põhiline lahingu tallermaa) mürsuauke vaatamas. Metsas liikudes on tõesti selgelt näha mitmes suuruses auke ja lohke ning korrapäraselt laotud kive, mis võisid olla kaevikud.

19.2.1997

Liivaaugu küla

Raimond Leo

Liivaaugu küla kuulub Peningi valla alla. Küla algas Päsa talust kuni Esko karjamõisani. Küla asub Kiviloo ja Perila vahelisel teelõigul. Praegu kuulub Liivaaugu küla Perila küla alla. Nõukogude võimu ajal ehitati asfalttee Tasujast kuni Kivilooni ja sealt edasi; enne seda läks kruusatee meie külast läbi Kiviloo mõisani. Seda teed sõitis ka erabuss, kuid kahjuks nime ei mäletata.

Paljud külad on hävinud, näiteks ei eksisteeri enam Kännuküla, mis jääb Kiviloo puidutööstusest vasakule. Kännukülast on pärit ka Adres Mutoneni ema Irma Laanem. On laiendatud ka Lükati küla Kiviloo küla arvelt ja üldse nüüdne Lahmani oli enne Värava.

Alustan küla tutvustamist küla viimastest taludest.

Üks võimas oli Esko karjamõis. Seal oli tuuleveski mitmete hoonetega. See oli asundustalu, mille südamik kuulus Kivistiku nimelisele mehele. Rohkem kohanimetusi ei mäletata, kuid teatakse nimesid. Seal oli viis talu – Rebased, Kokad, Võrrod, Pajosed ja Niinemetsad, mille kohanimi oli Keldrimäe. Veski asus Rebase maal. Tegeleti karjakasvatamisega. Kүүüditamise ajal lasti Kivistik Einsil vend ja Rebase peremees maha. Nad lasti maha oma kodus. Rohkem siit külast inimesi ei kүүüditatud ega vangistatud. Eskos on säilinud vaid varemed ja suured heinamaad.

Sealt edasi tuleb vanatalu Potisepa, mis oli väike talu.

Meie naabrid Uue-Nõmme ja Nõmmepere, mis olid samuti talud, jõukuselt keskmised ja suurte metsade ja maadega 90 hektarit kahe pere kohta. Nemad on ka küla põliselanikud, talu on läinud edasi põlvest põlve. Neil õuel oli seppapada ja tegelesid ikka karjandusega.

Meie Sepa talu kuulus Aadu Heidokile, kes pidas talu. Talu oli jõukas, üle keskmise, 50 ha maaga. Tema poeg Mart ehitas 1936. aastal uue lauda ja ostis juurde veel 19 ha maad. Talu juurde kuulusid saun, palkait (lammutati Mölside poolt), küün, seppapada (mida päris igas talus polnudki) ja elumaja, kus elan veel minagi ja kus elas Aadugi. Aadu on maetud Raasikule, Harju-Jaani kiriku vanale kalmistule. Talu on praegugi töös.

Uus talu, millest järel varemed ning õuna- ja kirsipuud. Kuulus Väljaku nimelisele mehele, kes oli tubli puusepp. Seal tehti vanne, tünne – kõike, mida tarvis oli.

Oleme jõudnud Tussulinna, saunakülla, kus asuvad popsitalud. Nimi Tussulinn oli tulnud sellepärast, et paljud saunad alati küdesid ja tuli hirmsasti tossu. Veel arvati, et naised kandsid erilisi jalanõusid, mida nimetati tussudeks ja et sellest nimi Tussulinn, kuid täpselt ei tea vist õieti keegi.

Kõrgemäe – seal elavad praegu joodikud, venelased. Mis seal vanasti oli, täpselt ei tea.

Vene – see oli väike talu, sealt käidi Oel tööl. Praegu elab seal noor perekond.

Vahimäe Seal elas kuulus nahaparkija, keda tunti paljudes kohtades. Praegu on see suvila ja kuulub Aleksander Eelmaale, näitlejale.

Kuuse, kus on valitsenud alati naiste dünastia, nii ka praegu Kersti Kivimets. Vanaema oli väga hea nahaparkija, seda tegi ka tema ema; nii on see koht põlvest põlve naiste käes olnud. Kersti on vahepeal sõitnud ka nr 160 bussiliini.

Nahkro on hävinud ja ka pärijaid ei ole.

Valga – seal tegutses rätsep. Nüüd kuulub Kadaka Elmuti pojale. On suvila.

Need talud asusid vasakul pool, kui Esko poolt tulla. Nüüd parem pool:

Kaasiku talu – väike talu. Vahel elas seal Kivistiku Niina, nüüd Poska nimelised.

Kadaka talu, kus on elatud põlvest põlve ja seal elavad nüüdki ühed vanemad põliselanikud. Kuid elatakse siin ikka suviti. Nad on Oolu nimelised.

Kaldad, kus hooned on hävinud. Nad taotleavad oma maid ja metsi tagasi. Oli samuti väike talu ja käisid Oel tööl. Seal elasid siis Allikmäe nimelised.

Lutsu – samuti väike talu, hooned osalt hävinenud seetõttu, et hooned jäid elektriliini alla. Elas seal siis Meta Roosioks.

Mundi – praegu suvila, enne elasid seal Elli ja Ants Otsa. Ants suri. Elli jäi rumala pojaga, nad viidi vanadekodusse, kus nad surid. Antsu pärijatel ei olnud õigust majale, vald müüs selle koha Lipsudele, kes on seal siis suviti. Elli oli rätsep.

Tänavuotsa – seal elab küla vanim elanik Greete Rükkel, kes varem elas Perila mõisas meierei juustutööstuse teisel korrusel. Ta on praegu ligi 87 aastat vana.

Kruusiaugu ja Kärna – nendest suurt ei teata, olid saunad. Seal käidi Oel tööl. Nendest kohtadest on vaid varemend järel.

Oe talu, millele kuulus 90 ha maad, oli peaaegu nagu mõis. Omanik elab Ameerikas. Seal oli ilus suur tööstlemaja ja palju suuri kõrvalhooneid. Sepikoda mida hüüti sepapadaks.

Venepere oli samuti talu, praegu on see suvila.

Uheva kuulus Liidele, perekonnanime ei tea. Tema tütar on Tiiu Noormets, kellele kuulus see talu ja nüüd Allan Noormetsale (näitleja). Tiiu mees Ats on sissetulnud, ei teata kust.

Vastas Kivimäe ja Pehamäe olid talud, kuid nendest teatakse väga vähe. Pehamäel elas naine nimega Liisi, ta suri ning rohkem ei teata.

Bussijaama juures oli koht nimega Sõeru. Sellest on järel ainult õunapuud, ei rohkemat.

Edasi tulevad Risti ja Pässa, need kuuluvad juba Kadakaotsa küla juurde.

Hariduse sai külarahvas Kiviloo 6-klassilises algkoolis või nüüdse Tasuja, endise Perila 6-klassilises algkoolis. Kui 1938. aastal kaotati Perila vallakool, siis avati Pikavere mõisas 6-klassiline algkool. Edasi võis minna gümnaasiumisse, mis asus Tallinnas ja oli maksuline. Isegi Gustav Ernesaksa isa – samuti Gustav - ning tema isa Hans müüs Mihkli talu, et pojad hariduse saaksid.

Poed olid Kivilool mõisa juures, punases majas, selle omanik oli Lassi Jaan. Pikaveres oli pood seal kus nüüdki. Omanikuks oli Lassi Aleksander. Jaan ja Aleksander Lass olid vennad.

Kirikus käidi nii Raasikul kui ka Kosel, kuidas inimesed tahtsid. Tavaliselt Raasikul, vanal kalmistul, Harju Jaani kirikus.

Kolhoosid tekkisid 1949. aastal. Siin oli Tasuja kolhoos, mille esimees oli Kuuskmäe, siis edasi Laanisto, kes oli kaua aega sellel kohal. Tasuja kolhoos liitus Arukülaga ja veel Peningi mõisa ehk sovhoosiga. Tänu sellele, et Laanisto läks tülli metskonnaga. Tüli põhjust ei teata. Laanisto lasi Esko juures veski lõhkuda, teed künda ja 1960-aastatel tegi prügimäe, kuna see asus kolhoosi maadel.

Ka *sõda* puudutas seda küla. See oli Tallinna kaitseväge lahing. Nõmmeperes oli hävituspataljon, kes ootas sakslast Oe poolt tulemas, kuid sakslased ründasid seljatagant Kose poolt. Venelased, pannes talu põlema, põgenesid Tallinnna läbi Tussulinna. Talust leiti seitse surnut ja külavahelt kaks surnut. Suurem lahing oli Perila metsas ja Kivilool. Metsa jäi loendamata hulk surnuid, paljud läksid ühishauda, kuid paljud jäid ka lihtsalt metsa vedelema. See toimus 1941. aasta sügisel. Risti talu juurde püstitati mälestussammas.

7.02.1998

Kivioja ja Andi küla

Katre Kaijanen

Endine **Kivioja** küla liideti Mallavere külaga 1950. aastal. Kivioja külas oli kümme talumajapidamist, mis asusid Kose, Raasiku ja Kiltsi tee piirkonnas.

Talude nimed:

Kivioja – Rudolf, Alma, Vaike, Tõnu Tõemets

Presti – Pauliine, Meeri, Helmi, Aksel, Lehte Lepikult

Sika – Marie, Juho, Milvi, Laine, Arno Reha

Kuusiku – endine peremees Otto ja Miina Lepp; Mart ja Lonni Kuntsler

Kalmamäe – Hans, Ann, Leena

Suitsu – Anton, Aliide, Manfred Suits

Tõdumäe – Adeele Teder isa ja emaga

Haave – Arnold ja Hilda Virusiim

Traadi – Alfred, Liine, Õie, Helvi Mets

Kiltsimäe – Heinrich, Alma, Uudo, Enno Mets

Sika maa peal oli väike Sombi saun, kus elasid kaks vana tädi.

Praegu on ahervaremeis Kuusiku, Kalmamäe, Suitsu ja Tõdumäe.

Andi külas oli neliteist talu.

Tuuliku – Juuli, Edgar, Arnel, Heino, Hillar, Agde, Kuuno, Tõnu Teder

Oja – Rudolf Teder

Laane – Leida, Heinart, Valdu, Elna, Anna, Juhannes Teder

Kõrtsu – Pihtje, Luise, Guido, Aleksander

Naela – Marta, Helga, Anton Aalbok

Hermanni – Marta, Ellen, Kristel Ärni

Sepa – Peeter Randmaa

Raja – Johannes, Juuli Hallik

Ultsi – Leena, Rudolf Helterman

Pihuvere – Maria, Lisette, Endel, Martin Nõmper

Aru – Maria, Peeter Nokkur

Vana Küti – Johannes, Ann Pallasmaa

Uus Küti – Adeele, Jaan Kangur

Osa talusid hävisid tulekahjus. Need olid Naela (1951), Sepa (1970) ja Raja (1975). Kahte viimasesse põlesid sisse vanad mehed [---].

Endise Eesti valtsuse ajal elasid talupidajad kõik omaette, majandades talu oma plaani järgi. Põllu- ja transporttööd tehti kõik hobustega.

Suuremad talud pidasid ka palgalist tööjõudu, sest oli vaja ehitada uusi hooneid ja harida uudismaid.

Suuremad tööd tehti koos naabrite abistamisega. Tulid appi ka väikekohapidajad, kellel omal tööd vähem, muidugi raha või moona eest.

Kahe küla peale oli ka kaks sepikoda ja kaks rätsepat, üks sadulsepp, lambanahaparkal.

Hobustega käidi linnas oma saadusi turustamas. Käidi veskil, laatadel ja kirikus. Prestil peeti ka palvetundi, kuna kirikud olid kaugel ja inimesed said nii üksteisega suhelda, ka lauldi siin koorilaule nelja hääle peal. Ka Ploompuul peeti palvetunde. Nad laulsid väga ilusasti ja seda käidi kuulamas.

Kesksem koht oli endine Pikavere mõis. Seal oli ühiskauplus, koorejaam, kuhu piima kokku toodi. Meierei peal oli veski kus sai jahvatada lihtjahu.

Kõige tähtsam oli koolimaja. Seal oli see aeg ainult kaks klassiruumi. Seal peeti ka pidusid ja koosolekuid.

Oli ka karja kontroll, kus vastava haridusega isik tegi piima rasvasuse proovi ja andis muid vajalikke juhiseid. Korraldas ka kohalikke lüpsivõistlusi, kus jagati auhindu.

Ühiskondlikus elus olid külades oma seltsid: haridusselts, kellel oli oma raamatukogu, kust laenutati raamatuid. Siis oli karskusselts, kus selgitati viinajoomise kahjulikkust. Joomist tuli väga harva ette, joodikuid lausa pilati. Oli veel maanaisteselts, kaitseliit, tuletõrjeselts, turba- ja veeühisus, maanoorte ring. Korraldati loenguid, referaatõhtuid ja pidusid, oli ka naiskoor.

Peeti talguid: heinaniidu, linaropsimistalguid, suletalguid, palgiveo talguid.

Elektrit veel see aeg ei olnud, elati petrooleumitule valgel. Ka ei olnud veel raadioid, kahe küla peale oli kokku kaks raadiot, need olid sellel ajal väga kallid.

Mängiti keelpille ja lõõtsa. Tantsuõhtuid peeti ja teeõhtuid. Elu oli päris lõbus kuna külas elas palju noori.

Aastal 1940, kui toodi sisse kom. kord, läks elu päris raskeks. Päris pööraseks läks elu 1944. aastal kui sõjad olid läbi. Arreteeriti mehi, taludele määrati ülejõu normid ja kohustused. Kõik tuli ära anda – vili, kartul, piim, liha, hein. Siis veel tohutud metsalõikus- ja veonormid, ka kruusaveo norm. Kõik tuli tingimusteta täita, kui ei, siis teada, et Siberisse. Nooremaid päästsid veel koolid, vanematel polnud kuhugi pääsu.

Küüditamine 1949. aasta märtsis pani veel kõigele viletsusele punkti. Ei siis olnud keegi kolhoosi vastu.

Kivioja ja Mallavere külast tehti kolhoos "Lembitu". Andi külast "Kalevipoeg". "Lembitu" esimeheks valiti Joh. Teras. "Kalevipoja" esimeheks August Aas. Esimese aasta töö eest sai natukegi palka. "Lembitus" 4 kg vilja, 3 kg kartuleid, heina ja põhku ning ka mõne rubla raha. "Kalevipoeg" maksis pisut vähem.

1950. aastal pandi kaks majandit kokku, Aas jäi esimeheks. Kolhooside kohustused – normid suurenesid iga aastaga kiiresti.

Kolhoosnik võis pidada ühe lehma, ühe sea ja kümme kana. Ka nende pealt olid normid, tasu selle eest sai kopikates.

1952-53. aastatel pandi valla poolt vägisi kokku kolhoos "Lembitu" ja "Kalju" (endine Suurevälja ja Silmsi küla ja osa Perila asundusest). Siis oli seal esimees H. Liivak. Veel pandi juurde endine Härmaküla kolhoos "Uus Elu". Esimees A. Kõbu. Nimi jäi "Lembitu".

Ühinemisega läks majand kiiresti allamäge, ka aastad olid väga vihmased. Tallinnast aeti välja karjakaupa õpilasi ja asutuste töölisi, ega seegi suurt aidanud, neid pidi korralikult söötma ja majutama.

Palgast oma töölistele polnud rääkidagi. Vaevalt sai vili kuidagi masindatud. Tuli kohe riiginorm täita, oma loomadele ja inimestele jäi vaid õige vähe.

Lehmad ei jõudnud viletsa toiduga talvel püsti seista.

Mehed olid veidi töökamad. Aeti peale oktoobripühi kaheks kuuks kolhoosimetsa saagima – umbes 1200 tm. (Tudus, Iisakul, Permiskülas). Vili jäi osalt kärbistele mädanema, kartulikuhtjad katmata. Ega metsatöö eest ka raha rohkem saanud kui sõidukulud ja leivakott pidi omast käest olema. Hinge said inimesed kuidagi sees hoida ühe lehma piima rahast. Piim müüdi linnas turul.

Vaesus tõi tüli majja. Inimesed hakkasid nurisema. Ei saanud riiet selga ega riigilaenu tellida. Vallast öeldi, et oma laiskus ja esimehe viga. Toodi siis Kose kultuurijuht – Valge nimeline mees uueks esimeheks. Tema oli rohkem nalja- ja viinamees. Riigi poolt sai 1500 rubla kuus, aga põllupidamisest ei teadnud tuhkagi.

Küll sai see aeg tööd vehkida peaaegu ilma palgata. Ei saanud pühapäevalgi puhata.

1955. aastal pandi esimeheks endine miilits August Söötmaa. Tema oli rohkem maatöö ja -eluga kursis. Ta võttis ka kolhoosi juhatuse meeste nõu kuulda. Elu hakkas tasakesti edasi nihkuma, kuigi palju nooremaid inimesi oli jalga lasknud. Kui viimase aasta normipäeva tasu oli ainult 40 kop., siis 1956. a. tasu oli juba 1 kg vilja ja 2 rbl.

Ta organiseeris ka karjalauda ehituse lõppjärku, kuna lüpsikarja peeti ikka veel talude laudas.

Täitevkomitee otsusega liideti "Lembitu" kolhoos 1957. a. Peningi sovhoosi külge ning sellega lõppes viletsus. Sovhoos maksis töö eest päris korralikku palka ja lubas ka loomi pidada. Ka see majand jäi raskustesse ja liideti lõpuks Tasuja kolhoosiga ning see omakorda Arukülaga. Sellega see lõppes.

Töö koostamisel on kasutatud kohaliku elaniku A. Lepikulti käest saadud materjale. 02.08. 1998

Oe talu läbi aegade

Aksel Kungas

Suurpankur Klaus Scheel ostis endale harimiseks tohutult suure maatüki (see oli väga paksu metsaga kaetud), kuhu tahtis rajada põllu. Maatükk oli suurusega 80-100 hektarit.

Sinna ehitati teenijate maja, mis kuulus Oe talu alla koos oma kõrvalhoonetega. Vene hävituspataljon põletas selle kupatuse kõik maha, varemed on säilinud siiani. Põletati maha ka kuivati ja koos sellega süttis transpordi- ja põllumajandusriistade hoidla.

Oe talu aga eksisteeris ja tema kõrvalhooneks ehitati Oe karjalaut, kus oli ligi 100 lehma, ja mille tööstuslik osa oli kõik mehhaniseeritud. Karjalaut on siiani säilinud.

Oe talul oli oma karjaravitseja ehk veterinaar või loomaarst. Lüpsipersonal töötas valgetes kitlites; laudas olid automaatjootjad. Sõnniku välja- ja sööda sissevedu olid ehitatud rippraudtee põhimõttel.

Oe talu juurde kuulus ka härrastemaja, mis põles maha sõjapögenike hooletuse tõttu (1942-1943).

Härrastemaja juurde kuulus ka aidahoone, sepipada ja töökoda (on säilinud siiani) koos tuuleturbiiniga (Eesti üks suurimaid, saksa päritolu), mis kindlustas vee pumpamise, piima läbilaskmise, veski töö, puude saagimise ja transmissioon võllilt jõu väljavõtte võimalusega puutööpinkidel ja nende käivitamisel.

Oe talu kaev on siiani säilinud, kuid 1950 aastatel ilmus uus nähtus – veepuudus. Ehitati uus puurkaev, mis töötas elektriga ja oli alatasa rikkis.

Oe perekonnal oli ka oma perekonnavapp, mida pole aga siiani kusagilt leitud: kollane siidilipp helesinakasrohleiste ornamentidega.

1939. aastal lahkus Scheeli perekond Eestist ja asus elama Saksa lähistele.

Klaus Scheelil oli kaks poega, noorem langes lahingus Stalingradi all. Vanem poeg elab siiani ja on praegu väga kõrges vanuses ja tema surma puhul teavitatakse sellest kogu maailma, kuna ta lõi ajaloo kõige kiirema arengu etapi seoses OE TALUGA.

Oe talus on seni säilinud härrastemaja, mis ei ole eriti elamiskõlblik oma katuse ja seinte poolest (on saanud põlengus väga palju kannatada).

Laut on praegugi korras, sinna võib kasvõi hommepäev lehmad sisse panna.

Oe talu aga ise on kahjuks lagunenu, kuna ta oli puust, aga teised kõrvalhooned aga kivimüüridega. Oe talu krunt on säilinud ja vundamendikivide järgi on Oe talu olnud Kiviloo üks suuremaid. Veski on aga härrastemajast umbes 100-150 meetri kaugusel ja temast on säilinud ainult mõned kivimüürid, mille vahel kasvavad praegu õunapuud. Saunast ja sepikojast pole midagi säilinud.

Kokkuvõtlikult – Oe talul on väga kirju minevik.

Seli küla

Andrus Sikk

Seli küla on vana küla, kuigi teda ametlikult enam ei ole. Harjumaa Seli küla ei ole mainitud enam isegi Eesti Entsüklopeedias. Ta on ühendatud 1970-ndadel Suursoo külaga.

Asukoht: algab Vaida – Pikavere – Raasiku maanteest, Pikaverest 1 km põhja-loodesse. Asub pikal, kitsal voorel ehk sooseljandikul, majad kahel pool teed. Voor on mõlemalt poolt piiratud soodega. Põhja-ida külge jääb jõgi.

Küla keskel on mitu endist (ka praegust) kruusakarjääri, kust on aastakümneid võetud head kruusa teede täiteks. Jõepere talu põllul on ka head ehitusliiva. Männiku talu taga on turbaraba, kust enne sõda ja 1950-ndatel aastatel võeti turvast allapanuks (ka kütteks).

Talud: oli 11, nüüd on 8. Nimed: Karisoo, Jõepere, Veski, Seli, Miili, Suurekivi, Männiku, Pöörasoo, Soo-otsa, Luha.

Tšapajevi kolhoosi ajal ehitati külasse karjalaut 100 lehmale ja heinaküün.

Karisoo talu: oli küla sepikoda ja veski tuuleturbiiniga. Peremees Jaan Määr tegi rahvale sepatööd ja jahvatas vilja.

Jõepere talu: hoone hävis peale sõda, asus Veski talu kõrval. Õues suur jalakas, ka praegu, mille all istunud Rootsi kuningas Põhjasõja ajal. Jalaka ümbermõõt on väga suur ja väärib kaitse alla võtmist. Peremees oli Jaan Määr.

Veski talu: peremees Otto Jänes. Peres oli palju lapsi. Ajutiselt oli perepoeg Eegil talus kingsepatöökoda. Täna elavad majas uued inimesed. Maja müüdi Vaida sovhoosile ja edasi Tiik Siirile.

Seli talu: peremees Mihkel Veinla, küla suurem napsu-, nalja- ja seikleja-mees. On uus omanik Ernst Kattus.

Miili talu: oli väike maja-saun ilma talukohata.

Suurekivi talu: peremees oli Mart Lepp, tõsine ja usklik töömees. Käis külas lugemas surnute ärasaatmisel, oli hea puutöömeister.

Männiku talu: on praeguste elanike kodu mitu põlve. Noorperemees Eino Teras oli kirjatundja mees ja pidas Tšapajevi kolhoosis pearaamatupidaja ametit.

Pöörasoo talu: peremees Rudolf Orava kodutalu (oli kolhoosis brigadir). Maja on ehitatud 1900. aastal. Männiku talu ja Pöörasoo talu perenaised olid õed. Pöörasoo talu ei olnud nii heal järjel kui küla teised talud, seetõttu tuli peremehel – Rudolf Oraval – käia tööl ka talust väljas, muu hulgas turvast lõikamas. Pöörasoo talu maade piiril on vanad kõrtsi varemed. Peale Oravate pere surma müüsid pärijad maja Vaida sovhoosile. Uueks omanikuks sai sama ameti pidaja kui kunagi naabertaluski – Vaida sovhoosi pearaamatupidaja, see tähendab töö autori ema. Pöörasoo talu sai käesoleva töö autori koduks 12 aastat tagasi.

Paraspõllu talu: hoone hävis 1950-ndatel peale omanike surma. Vanaperemees oli Madis Määr.

Soo-otsa talu: viimane maja Seli küla pikas ja kitsas reas. Kukkede pere kodutalu. Viimane peremees Anton Kukk oli sõja ajal Peningi vallavanem. Peale sõda pillutati pere laiali ja täna on maja uute omanike käes.

Luha talu: on osa Soo-otsa talust, mille ostis peremees Rudolf Haavisto. Soo-otsa ja Luha talu juurest viib tee edasi Igavere külla.

Seli ja Veski talu põldudelt ja Karisoo talu lähedalt on leitud palju inimluid (ka laste). See viitab vajadusele uurida nende päritolu – surnuaed, sõda, katk?

Jõgi oli vanasti veerohke ja kalarikas: haug, luts, särg, vähk.

Külas asub vooreseljandikul, millel on veel eraldi seitse mäge,

1949. a. tehti Seli külas koos Suursoo külaga Tšapajevi nimeline kolhoos. Esimees oli Anton Reima. 1970. aastal ühines kolhoos Vaida sovhoosiga, saades selle Urvaste osakonnaks. Urvaste osakonna juhataja oli Seli talu väimees Tõnu Toomeoks.

Seli küla kohta on tehtud ka luuletus. Toon ära Heino Saksa luuleread, autor on kunagine Seli küla Jõepere talu pärija, kes praegu elab Arukülas.

Seli küla kena, väike,

sellist paika teist ei tea.

Siin on linnulaulu, päikest,

rahvaski on töökas, hea.

Siin on mägi, seal on mägi,

nende vahel põllumaa.

Kunagi siin voolas jõgi,

kohta võib veel märgata.

Muistses vanaisa aias

rohi kasvab üle pea,

aga põõsastel on marjad,

nopin mõne – päris head.

Talu iidse hiie kaldal

palju aastaid seisnud siin,

pärast pikka, külma talve

jälle tee mind sinna viib.

Nii need aastad läevad kiirelt
lendavad kui luiged reas.
Paljugi võib minna meelest,
mõndagi ka seisab peas.

Asulas on elu lahe,
iga nurga peal on pood.
Ei sind jõua märjaks teha
äkilised vihmahood.

Aga siiski külavainul
tunned end kui õige mees,
pikkamisi kaovad mured,
meel on hea, et hing on sees.

Kunagise kodu varel
istun, palju mõtteid peas.
Miks ma olen kaugel ära,
kusagil vist tegin vea.

1999

Mälestusi II maailmasõjast

Holger Sirel

Oma isiklikest mälestustestsõjale eelnenud päevadest ning sõjapäevadel läbielatud jutustas mulle minu isa Helmut Sirel:

“Kõik sai alguse 1939. aastal kui marssisid sisse meie rahulikku vabariiki ebaausal teel idanaabrite väeosad, luues siia oma baasid mitmele poole riigis (peamiselt saartele ja põhjaranniku piirkonnas). Olulisem tugipunkt asus Paldiski linnas ja selle ümbruses. Kohalikud talupered saadeti sundkorras vähemalt viie kilomeetri kaugusele baaside ja mere piirkonnast. Minu tädi elas Paldiski linnas, mis oli peamine evakueeritav ala. Onu elas samuti “keelatud tsoonis” - Laane külas Paldiski lähedal, kus evakueeriti kõik majapidamised. Suurem osa hooneid lammutati, aeti kinni kraavid. Kuna Laane küla asus näiliselt neile soodsal kohal, tahtsid venelased luua üldiselt lagedal maastikul lennuvälja. See jäi aga loomata baaside juhtkonna valearvestuse tõttu. Pinnavee äravooluteed olid nende poolt suletud ja liigvesi tõmbas nende plaanidele kriipsu peale.

Sellele järgnesid 1940. a. juuni sündmused kui okupeeriti kogu vabariik “ida sõprade” poolt. Hakati vabariiki juhtinud tähtsamaid tegelasi arreteerima ja vabariigist välja saatma. Nende hulgas oli meie president Konstantin Päts, sõjavägede ülemjuhataja kindral Laidoner ja ministrid. Rahvas oli nõrkinud, kuid keegi ei julgenud seda väljendada. Olin sellel ajal 12-aastane poiss ja mäletan kõike veel hästi. Öeldi, et see on tööliste vabariik, kuid seda ei olnud see kaugeltki. Isa oli lihttöoline a/s “Lutheri” vineerivabrikus ja rääkis kui masendunud olid ka lihttöölised, kuid väljendada seda ei võinud, sest tagajärjed oleksid olnud teadagi millised. Tööliste hulka saadeti nuhke meeoleolu uurima.

Kõige hullem, mis rahvast rabas, oli 13-14. juuni küüditamine 1941. aastal. Küüditati perekondade viisi, ei vaadatud kas oli tegemist väikeste laste, vanakeste või haigetega. Perekonnad lahutati. Meie pere elas Tallinnas raudteele hästi lähedal ja nägin oma silmaga kuidas trellitatud rongid veeresid ida suunas. Seda oli masendav vaadata kuidas inimesed vagunites nutsid ja lehvitasid trellide vahelt. Inimesed, kes tahtsid Kopli kaubajaamas (seal rongid seisid) küüditatuile juua ja söögipoolist viia, aeti relvastatud sõdurite poolt minema, kedagi rongide ligi ei lastud.

22. juunil 1941. aastal algas sõda. Viibisin sellel päeval Kiviloo. Rahvas oli elevil ja ootas järgmisi sündmusi, mis pidid tooma rahulikuma elu. Jälgiti põnevusega saksa sõjarinde lähenemist, mis tõotas tuua lõpu hirmudele.

Sõjarinne jõudis Kiviloo maile 1941. aasta 20-25. augustil. Peeti lahinguid hävituspataljoni ja saksa regulaarväeosade vahel, mida aastaid hiljemgi teatakse “Kiviloo lahinguna”. Lahingud algasid Kiviloo mõisa juurest ja suundusid läbi metsade Peningi mõisa suunas. Selle lahingu sündmusi on kirjeldanud oma romaanis “Südasuvel” ka kirjanik Paul Kuusberg. Kivilooos hävinesid mitmed hooned.

Tallinna jõudis sõjarinne 28. augustil. Olin seal otsese pealtnägija osas. Nägin kui Paldiski maanteed mööda sisse marssivad väeosad tulistasid Toompea Pika Hermannini tornis lehviva punalipu koos mastiga pooleks. Lipp rebiti rahva silme all ribadeks. Poolikusse masti tõmmati sinimustvalge lipp. Rahvas oli vaimustuses. Mäletan, et kõik lilled, mis oli leitud, toodi saksa

sõduritele, sest nemad olid ju meie seekordsed päästjad. Linnas lahinguid ei olnud, kuid merel seevastu käis duell lahkuvate vene laevade karavani ja saksa sõjalaevade vahel. Käisime Toompea nõlval seda vaatamas. Mida venelased ei suutnud kaasa võtta, see purustati või põletati. Kopli surnuaias, Pelguranna Stroomi metsas ja Seevaldi pargis tapeti metsikult koguni hobuseid. Metsaalused olid täis mahajäetud lahingutehnikat: autosid, tankette, relvi. Toiduained rikuti, valades need üle bensiini ja petrooleumiga. Linna parkides ja puisteedel peatusid saksa sõjaväe moonavoorid. Inimesed liikusid vabalt nende vahel. Meie inimesi sakslased usaldasid, seevastu venelaste ajal ei tohtinud sõjavägede poole vaadatagi, nemad ei usaldanud kedagi. Kogu sakslaste siinoleku ajal ei näinud ma ühtegi intriigi sakslaste ja kohalike vahel – sakslaste kultuur oli teine. Nagu sõjaajal ikka, seati ka meil sisse kaartide ja talongide süsteem. Isegi sööklasse minnes pidid talongid kaasas olema.

1942./43. aasta talvel algasid venelaste õhurünnakud Tallinnale, tekitades purustusi elumajadele. 1943. aastal käisin koolis Nõmmel. Eletrironge ei olnud, need olid venelased viinud oma tagalasse. Käigus olid vaid auruveduriga reisirongid ning needki käisid harva. Tuli ette küllaltki juhusid, kus Nõmmelt sai jalgsi tuldud, et mitte paar tundi järgmist rongi oodata.

Asi läks hulluks kui 1944. a. algul oli sõjarinne veerenud juba meie vabariigi piirideni. Õhurünnakud meie linnadele sagenesid. Ei lähe meeletst kõige traagilisem, 9. märtsi ööl vastu 10-ndat märtsi toimunud õhurünnak Tallinnale, kus hävines suur osa Tallinna elamurajoonidest, sealhulgas “Estonia” teater, kus asusid meie raadiostuudiod, Sakala tänaval asunud Tööliste teater ning mitu kino. (Kino “Amor” Harju tänaval, kino “Modern” Tartu maanteel, kino “Kungla” Tõnismäel ning kinod “Mars” ja Saturn”).

Olin rünnaku ajal Balti jaamas, kus oli väljumas Valga rong. Käisin rongile saatmas sõpra, kes oli saksa sõjaväes. Rong jäigi väljumata. Olgugi, et minu kodu asus Balti jaama lähedal, ei jõudnud ma sinna. Tuli olla, mitte minul ükski vaid ka rongile minejate ning nende saatjatega vaguni all, et pääseda lähedal lõhkenud pommide kildudest.

Iga rongi koosseisus oli kaks platvormvagunit õhutõrje kuulupildujate ja väiksekaliibriliste kahuritega. Need töötasid pidevalt ning võib-olla see päästiski kõige hullemast. Maja, kus elas meie pere, jäi pommide otsetabamustest puutumata. Kõige lähemad pommid kukkusid meie majast umber kahe meetri kaugusele. Olgugi, et meie neljakorruselisel majal polnud peale rünnakut alles jäänud ühtegi tervet akanaruutu, jäi maja ise üldiselt terveks.

Järgmisel päeval oli linnapilt masendav. Terve linn oli suitsu sees ja kõrbelõhna täis. Mitmel pool linnas võis põlenud majade juures näha rittalaotud sööstunud laipu. Kuna linnas enam elada ei saanud, tuli mul Kiviloosse õe juurde kolida.

Kuni 1944. aasta septembrini oli maal rahulik, siis hakkas sõjarinne aga lähemale jõudma. Kiviloo koolimajja koondati kokku saksa sõjaväest kõrvalehoidjad, moodustamaks neist lahingusalku. Eesotsas oli admiral J. Pitka. Nad varustais end relvade ja laskemoonaga saksa sõjaväe ladudest Kehrast ja mujalt. Admiral Pitka lahkus Kiviloost 20. septembril. Tean seda, sest nägin admiralit veel samal päeval Kiviloo kõrtsu õuel, kus ta kustutas janu ning suundus seejärel Kehra poole.

21. septembril sain oma emalt telegrammi, et läheksin kohe linna. Asusin kohe jalgsi teele, liikudes Raasiku suunas. Raasikult oli samal päeval läbi läinud juba sakslaste hävitusrong. Hakkasin jalgsi mööda raudteed Tallinna poole astuma. Raasiku raudteejaamas põlesid vagunid ning edasi Tallinna poole minnes oli hävitusjälgi raudtee ümbruses küll ja küll. Läbisäetud sideliinide postid, mitmes kohas purustatud teetammid. Aruküla raudteejaama kohal oli raudtee

purustatud. Tallinna poolt tulid mulle vastu pampudega linnast lahkuvad inimesed. Mina olin ainuke, kes liikus just linna suunas. See oli nii mõnelegi vastutulijale imelik. Seal kohtusin ka oma koolidirektoriga, kes samuti lahkus linnast. Vestlesime ja ma selgitasin talle oma linna poole liikumise põhjust. Kuna väljas juba pimeses, siis tuli mul otsida raudtee lähedal olevast talust õomaja, mida lahkesti pakuti. Olin kogu selle taluperega ühises söögilauas, pakuti kartuliputru. Piim oli mul omal kaasas, võitükid sees. (Koor oli suurest kloppimisest võiks muutunud.)

Sel ööl tegid venelased oma viimase õhurünnaku Tallinnale, tekitades niigi varemeis linnale veelgi purustusi. Sadama kaid purustati sakslaste endi poolt kui sõjaline objekt.

Järgmisel hommikul jätkasin varakult oma teekonda mööda raudteed Tallinna poole. Jõudes Kulli peatuse lähedale, enne maantee ja raudtee ristumiskohta, nägin mööda maanteed tulemas venelaste tankikolonna, mis suundus Lagedi poole. Seega oli sõjarinne minust möödunud. Kohalikud elanikud ei julgenud vaatama minna, kellele need tankid kuulusid. Kui teada saadi, et tankid olid vene omad, oli rahvas nõrдинud. See tankikolonn tuli mõne aja pärast tagasi, suundudes Vaskjala poole, kus toimusid lahingud. See koht on veel tänapäevalgi tähistatud. Mina olin terve päeva ühes sõbralikus talus. Kui kõik oli vaikseks jäänud, asusin mööda maanteed läbi Lagedi Tallinna poole astuma. Mitmel pool olid peatunud venelase väeosad ja see pakkus ebameeldivat pilti. Mind ei peatatud. Jõudsin linna õhtuhämaruses. Mul vedas. Isa oli kodus. Ema oli koos õega ära sõitnud Vasalemma lähedale Padisele, kus asusid isa ja ema kodutalud. Ka isal oli sama plaan olnud, kuid sõit jäi ära, kuna Tallinna jõudnud venelased olid purustanud Haapsalu poole suunduva rongi veduri. Peatunud ühe päeva linnas, asusin jalgsi Vasalemma poole tee. Käisin seda maad poolteist päeva. Üllatus oli suur, sest omad ja külarahvas said esimesed teated sündmustest Tallinnas.

Sõda kestis edasi üle seitsme kuu, seda juba lääne pool. Meilt oli ta üle käinud juba kaks korda. Nagu teada, lõppes sõda sakslastega 9. mail 1945. aastal. Mul vedas jällegi, sõda lõppes enne kui ka mina oleksin pidanud sõjaväkke ja sõtta minema.”

Sellised olid minu isa mälestused sellest suurest maailmasõjast, mis puudutas peaaegu kõiki Euroopa riike.

1999

Mälestused sõjapäevist

Aivi Vooremaa

Sissejuhatus

Paljudega meist juhtub midagi, on see hea või halb, võib otsustada vaid inimene kes on olnud selle sündmuse sees.

Minule kirjutas Asta Väljako oma mälestustest sõjast ja sõjapäevist. Seda kas sõda oli hea või halb sündmus, ma ise kogenud ei ole ja loodan, et kunagi ka kogema ei pea. Inimestest, kes seda läbi elasid, on mul kahju. Sest paljudele jättis see halvad mälestused ja paljud ei elanud seda üle vaid said surma.

Aivi Vooremaa

Mälestused sõjapäevist

Asta Väljako

Kui suur Venemaa oli oma piiridest väljunud, kõik Balti riigid oma alla võtnud ja veel teisigi riike, kuulutas sakslane välja sõja. Mina olin siis alles väike (koolilaps), aga midagi ma mälestan. Isa arvas, et ega see sõda meidki vahele jäta ja hakkas aegsasti kaevikut kaevama. See oli pärais sügav, mitme ruumiga ja pealt hästi kaetud. Nii see sõda ligemale tuli ja oli kuulda ka sõjakoledusi. Lehmi aeti Järvamaalt Tallinna, et sealt rongidele panna ja Venemaale saata.

Sõda tuli aga järjest ligemale; kui hakkasid meist üle lendama suurtükikuulid, läksime me kaevikusse.

Kui lahingud jõudsid Kiviloo ja Perila kuusikusse ja meie õue pandi kuulipildujad üles, siis meil soovitati lahkuda. Kodust kaugel olles (5 km) nägime, et meie küla poolt tulekumad paistavad ja isa läks asja uurima. Külas oli põlema pandud kaks maja (miks, ei tea ma siiani). Meie kodus oli aga sakslaste staap ja suured ülemused elasid sees kui isa koju tuli. Kuid ometi sõda ei olnud veel möödas, lahingud olid veel käimas. Ka venelased pidid teadma, et staap meil oli, kuna visati kaks lennukipommi. Need lendasid majast vaid 5 m kaugusele, sest seinte sees olid pommikillud, aknad olid osaliselt katki ja hästi suur kivi oli maja kõrval. Aukudes, mis sõjast jäid (3 m sügav ja 7-8 m lai), käisid mu lapsed talvel uisutamas.

Ega ka sõjakoledused nägemata jäänud. Rätla tee nurgal oli üks hävituspataljoni buss kuulist põlema läinud ja kõik said surma. Paljud neist põlesid ära. See oli minule kui lapsele jube vaadata, kellel polnud jalgu, kellel puudus pea, see pilt ei lähe kunagi meelest. Isa võttis mind igale poole kaasa, ma nägin ka teisi lahingus langenuid, neid haudu on meie ümbruses palju (meeste, naiste ja kahjuks ka laste). Üks haudade maa-ala on kohe meie maja kõrval asuv kraav.

Peale lahinguid kui me emaga koju tulime, olid sakslased veel majas, meid õnneks ei ajanud keegi sealt ära, küsiti vaid piima. See sõda nagu sellega lõppes meie kandis, kuid mujal kestis edasi. Sakslane sai olla vaid vaid mõnda aega peremees, kui tuli tal jalga lasta, sest punaarmee

vallutas oma valdused tagasi, lahingud toimusid ümberringi, kuid meil oli rahulik olla. Käisime tee ääres vaatamas, kuidas tankid, soomusautod ja sõjariistad Tallinna poole veeresid.

Väga hästi mäletan ma 1944. a. 9. märtsi pommitamist, see oli pühapäeva õhtu, taevas oli väga selge ja kuuvalge. Isa tuli õuest ja ütles, et täna võib minna pommitamiseks, ilm on selline. Me ei jõudnud lõpetada õhtusööki, kui kuulsime lennuki jõuramist. Tallinna kohal oli nii valge, et isegi meil tundus päev olevat. Väga selgesti kostsid ka pommiplahvatused. Ilus linn oli hävitatud, muidugi käisin ma isaga linnas seda õudust vaatama, see oli jube, ainult varemed, põlenud tänaväärsed ja tahm.

1945. a. veebruaril lõppesid minu käimised. Olin siis 13-aastane, kui kellegi kuri käsi tegi minu isale lõpu. Lõpetasin 1947. aastal kooli ja aasta hiljem läksin vallamajja tööle. 1949. a. tuli küüditamine. Olin sellel päeval ja õhtul Tallinnas maanoorte koosolekul Tombi klubis, meid aeti sealt sinisesse saali ja öeldi vaid, et hakkab suur koosolek. Kuuldes küüditamisest tabas mind hirm ja teadmatus, sest ma ei teadnud mis maal toimub. Hommikul esimese rongiga sõitsin Raasikule, sealt sain kellegagi koju. Vallamajast mööda sõites sisse ma ei läinud, sest seal olid mundris mehed. Kui tööle ilmusin, pidin ütlema ja näitama kus elavad teatud isikud ...

Õpetaja Õie Pilviste mälestusi Pikavere koolist

Jaanika Pajumaa

Milline on Pikavere kool ligi pool sajandit tagasi. Sõjast oli möödunud vaid kuus aastat. Kүүditamine ja kollektiviseerimine oli toimunud lähiminevikus. See oli jätnud jäljed meie kõikide ellu. Õppimisse suhtus valitsus soosivalt ja nii olid õpikud ja muud õppetarbed olemas juba mitu aastat. Halvem oli olukord riietusesemetega ja jalanõudega. Sellepärast oldi koolis nõudmisega veidi vabam.

Ega täpselt kõike mäletagi nii hulga aastate järel. Oli ju 1951.a.1. august kui kaotasin oma isa ja otsustasin tulla kodukanti tööle, et olla abiks emale. Pikavere kool oli õpetajatega komplekteeritud. Kümme päeva enne koolitöö algust selgus, et teise klassi õpetaja ei tule Pikaveresse tööle ja siis pakuti seda kohta minule. See sobis mulle hästi. Ma ei olnud varem küll nii noorte õpilastega töötanud, kuid juba lapsena meeldis mulle mängida endast palju noorematega. Oletasin, et sobin selle klassi õpilastega.

Tol ajal nõuti seitsmeaastast koolikohustust ja nii oli ka Pikavere koolis seitse klassi. Õpetajaid oli direktoriga kokku kaheksa. Direktor Alfred Reinwald oli Pikavere koolis pedagoogina töötanud selle ajani üle neljakümne aasta. Temaga olin tuttav. Samuti olin tuttav teise staažika õpetajaga, kelle nimi oli Linda Tinitis. Aasta või paar varem olid antud koolis õpetajad olnud Heino Klaas ja Ella Lipp. Ülejäänud neli olid Pikavere Seitsmeklassilises koolis uustulnukad: Silvia Kesa, Maimu Kroon, Imbi Männik ja mina. Tutvusin nendega mõni päev enne kooli algust nõupidamisel, kus pandi paika kõikide õpetajate tunnid. Peale teise klassi olid mul veel mingid tunnid V klassis, ei mäleta millised just. Mujal klassides vist tunde ei olnud. Ei mäleta enam.

Tol ajal olid nõudmised pedagoogile väga suured. Haridusministeerium oli paika pannud laste poolt omandatavad teadmised lausa õppeveerandi ja kuude kaupa, milles tuli täpselt kinni pidada. Peale selle pidi õpetaja iga tunni kohta koostama detailse tunniplaani, mille kinnitas direktor. Ilma selleta tundi minna ei tohtinud. Selles konspektis tuli nimeliselt ära märkida, keda kutsutakse vastama ja kui kaua kulub aega iga tunni osa peale. Uue osa seletamine kujunes konspektis peaaegu uue osa ümberkirjutamiseks. See nõudmine oli tobe. Tegemist oli õpilaste kujul täiesti ebastabiilse kontingendiga. Õpetaja ei ole hiromant, et teab ette, milline laps sel päeval koolis on, kes mitte. Võimatu on ka ette arvata, kas tunni algus kulub koduste ülesannete kontrollimisele või mõne konflikti lahendamiseks. Haridusministeeriumi targad mehed unustasid teha lepingu pakase ja epideemiliste nakkusviirustega ja nii lendas mitu nädalat hoolega planeeritud õppetööst korstnasse. Peale selle pidi õpetaja peale tunde tegelema halvasti edasijõudvate õpilaste järeleaitamisega. Ka pidi klassijuhataja kaks korda aastas käima oma klassi õpilaste kodus ja olema pidevas kontaktis laste vanematega. Viimati mainitud tegevusi ei kavatsenud ükski õpetaja võtta väga tõsiselt. Ise otsisime kontakti nende lastevanematega, kelle lastega oli suuri probleeme, ja kes reeglina ei käinud lastevanemate kooli- ja klassikoosolekutel.

Nagu ma oletasin, oli teine klass väga tore. Lapsed olid väga õpihimulised ja võtsid tunnist innukalt osa. Kuid seda rõõmu nendega töötada ei jätkunud kauaks. Kui minu tundides neljandas klassis valitses tõine vaikus, siis selle klassi juhataja ei suutnud klassis toime tulla, seal olevat valitsenud vahetunnine kära. Männik oli lõpetanud Rakvere Pedagoogilise Kooli ja oli esimest aastat õpetaja. Ilmselt vajas ta vanemate kolleegide abi. Minu kaasõpetajatel tekkis hull plaan vahetada klassijuhatajd ja ühel pärastlõunal tehti see asi ka direktori poolt mulle teatavaks. Olin

lausa nõrдинud. Neljas klass oli küllaltki raske klass oma õpilaskontingendi poolest. Pooled klassi õpilased olid tunduvalt vanemad kui oleksid pidanud olema. 10- 11-aastastega õppisid kümme õpilast vanusega 13, 14, 15 ja isegi üks kuueteistaastane. Kui ühes klassis õpivad nii suure vanusevahega õpilased on probleemid vältimatud. Kõige selle hullu mõtte krooniks oli asjaolu, et mõned minu liiga agarad kolleegid tegid vahetamise põhjuse teatavaks õpilastele. Ka eelmises koolis oli mul olnud sama probleem, kuid sealne direktor ja töökaaslased oskasid selle muuta valutuks, õpilased asjast ei teadnudki. Esmakordselt läksin klassi neljanda klassi õpetajana täitsa murelikult. Ja see oli õigustatud mure. Seni vaikne klass võttis mind vastu käreaga. Istusin laua taha ja valmistusin seda tundi lugema looja karja läinuks. Nii hulluks asi ei läinud. Kahekümne minuti pärast oli vaikus ja mind seiras 24 uudishimulikku silmapaari. Polnud ma ju veel midagi teinud ega öelnud. Ütlesin klassile, et olin viisaka inimesena kuulunud ära nende arvamused ja loodan, et nad samamoodi kuulavad ära ka minu omad. Tegin teatavaks, et raiskuläinud 20 minutit tunnist võtame peale tunde. Kui soovivad mürglit jätkata, palun, mina vastu ei ole. Võtame peale tunde ka selle aja õppimiseks, kas või kõik järgnevad kuus tundi. See ettepanek ei leidnud vastuvõttu ja normaalne tund võis kohe jätkuda.

Nagu teada, õpilaste hinded peegeldavad õpetaja head või halba tööd. Valdasin vene keelt napilt ja seepärast püüdsin ma vene keele tunde veeretada direktori kaela, kes oli vanemate klasside vene keele õpetaja. Ei läinud läbi. Ta tegi mulle selgeks, et õpetan hiilgavalt vene keelt. Tol ajal olid kevadel aga klassi lõpetamise eksamid. Neljandas olid eksamiaineteks eesti ja vene keel. Lisaks matemaatika. Eesti keele ja matemaatika eksamite tulemused olid head – enamus neljad–viied. Vene keeles olid mõned neljad, peamiselt Venemaalt tulnud õpilastel, ülejäänud olid kolmed ja lisaks kaks puudulikku. See oli hiilgava töö tulemuse veel hiilgavam läbikukkumine. Siit moraal – ära õpeta seda, mida ise ei oska.

Raskused tekkisid õpetajate omavahelisel suhtlemisel. Õigeid põhjuseid ma ei teadnud, aimasin vaid. Otsustasin vahetada Pikavere kooli mõne teise kooli vastu, mis asuks lähedal ja see võimalus mul avanes. Seega lõppes minu üheaastane “karjäär” Pikavere koolis ja suundusin mujale juba pikemaks ajaks.

Pikavere, 2000

Otto Puusepp

Aivo Puusepp

Otto Puusepp sündis talupoja peres 6. augustil 1888. a. Ta käis I maailmasõjas, seal oli ta vene sõjaväes. Kui algas Vabadussõda, siis ta läks sinna vabatahtlikult (Eesti poolele). 1921. aastal, 33-aastaselt abiellus ta Johanna Nahkoriga. Oma isa tallu ta elama ei jäänud vaid läks rendimajja. Sinna pidi ta ehitama kolm heinaküüni, aida ja lauda. Perenaisele pidi ta andma vilja ja raha.

1927. aastal sündis tal tütar Laine Puusepp. Vabadussõjas käimise eest anti talle Valgerist. Kui talle Valgerist anti, siis taheti talu ka anda, aga seda ta vastu ei võtnud. Otto Puusepp töötas kaitseliidus ja viinavabriku kassapidajana. 1930. aastal valiti Otto Puusepp vallavanemaks 11. juunil. 1934. aasta 22. veebruaril valitakse Otto Puusepp uuesti vallavanemaks (14 poolt, 6 vastu).

1939. aasta 19. detsembril valitakse Otto Puusepp uuesti vallavanemaks. 1940. aastal, kui venelased Eestisse tulid, siis ta vallandati. Kui ta veel vallavanem oli, siis ta käis hommikuti enne tööd põllul äestamas ja kündmas. Pärast käis ta kodus söömas ja läks jala vallamajja. Kui ta tahtis linna minna, siis ta läks jala Raasiku rongijaama ja sealt rongi peale.

1941. aasta 14. juunil viidi ta koos oma perega Siberisse. Kui nad olid endise Eesti piiri ületanud, siis pandi mehed eraldi vagunitesse. Naised ja lapsed läksid Siberisse, aga mehed läksid Sverdlovski oblastisse. Ta oli seal üks aasta, ta tegi metsatööd. Seal oli ta suremas.

Õnneks tuli siis kohus ja ta viidi asumisele kolhoosi. Kolhoosis oli tubli esimees, ta hakkas Otto Puuseppa kõvasti toitma. Kolhoosis oli ta tubli töömees. 1946. aastal oli tal kohus ja ta lasti vabaks. Ta sõitis alguses Siberisse, aga naine käskis tal koju sõita, siis sõitis ta Eestisse. 1947. aastal tuli ta oma talusse tagasi ja hakkas seda edasi pidama. Talle tagastati üks lehm, siis võttis ta võlgu, et talu korda teha. Eestis hakkas ta oma pere tagasi nõudma. Talle öeldi selle peale, et ühte on kergem sinna viia kui kaht tagasi tuua.

1949. aastal läks ta kolhoosi, siis talt võeti kõik ära mis ta oli kogunud. 1949. aasta 13. juulil saadeti ta uuesti Venemaale. Teda ei saadetud oma pere juurde vaid Krasnojarski krais. Ta määrati sinna viieks aastaks. 1954. aastal sai ta uuesti Eestisse, aga 1952. aastal oli ta naine ära surnud. Ta läks kolhoosi tööle. 78-aastaselt oli ta Peningi sovhoosi parim tööline. Ta oli 80-aastaselt ka veel sovhoosis tööl. 1968. aasta sügisel läks ta Kehra elama. 1970. aasta 30. märtsil ta suri.

Pikavere, 2000

Kalesi küla minevik

Aivar Vahemaa

Kalesi küla on väga vana asustatud koht Raasiku vallas. Kunagi ammu ei kandnud ta muidugi nime Kalesi. Külas on mitu muinasasula kohta. Üks koht jääb umbes 3 km Arukülast eemale. Seal on nii mõnigi kultusekivi. Küla Peningi poolses osas on ka ohvrikivi. See asub Rudremäel Peningist umbes 500 meetri kaugusel. Külas on olnud ka kiviristiga kalmeid.

Kolhoos

Kolhoosi ajal olid külas suured põllumaad ja lihakasvatus. Külas oli ka hobusekasvatus. Kolhoosi keskpaigal ehitati suur sigalakomplekt ja lehmalaud. Sigala koosnest neljast suurest hoonest, mis olid sigu täis. Lehmalaud oli ka suurem kui Peningi oma. Külas olid tohutu suured põllumaad. Kalesilt veidi välja jääv töökoda oli põllutehnikat täis. Tööpuudust ei olnud. Kolhoosi lagunemisel jäid paljud töötuks. Laudad tehti loomadest tühjaks. Müüdi lihaks või anti osakute eest inimestele. Suure sigalakomplekti jäi võib-olla 20-30 looma. Lehmalaud tehti tühjaks. Kolhoosi lõppedes langes ka põllumajanduse tase külas.

Tänapäev

Nüüd elab Kalesil keskel läbi 200 inimest, see teeb elanike arvukuselt kolmanda koha. Külas elab palju vanu inimesi ning vähe noori. Osa vanu maju on säilinud, osa ümber ehitatud ning juurde ehitatud. Külas on ka kaks talunikku: Koti Rein ja Viirsalu Priit. Priidul on üle 40 looma, Reinul üle 20 looma. Suurele töökojale, mis tegutses veel eelmisel aastal jõukalt, kuulutati aastal 2000 veebruari lõpul pankrot. Koolis käivatest lastest moodustavad nad veerand küla elanikkonnast. Küla keskmine laste arv peredes on 3-4 last. Mina ise elan talus nimega "Ristiku", mille vana nimi oli "Savi". Tänapäeval on Kalesi üpris palju muutunud. 20 aastat tagasi oli külas veerandik maju vähem kui praegu. Külla kolis eelmisel aastal üks uus perekond. Enne neid tulime meie. Rahvas tuleb linnast maale. Kalesil on kolm perekonda linnast tulnud. Ühtedega saan ka mina läbi ning nemad ütlesid, et maal on mitukorda parem kui linnas. Kalesil on ka mitu suurt kõri, kes pole kainet päeva ammu näinud. Üks nendest on Kolbergi Äрни. Nii see meie küla elu käib.

Pikavere, 2000

Mälestusi kooliajast

Jana Tammeorg

Minu koolitee algas 1992. aastal esimesel septembril.

Sel päeval ei näinud ma Pikavere koolimaja sugugi mitte esimene kord. Olime üks kord isaga koolimajas käinud.

Esimesel koolipäeval läksin ma kooli emaga. Ema andis mulle veel ka lillekimbu kätte. Lilled pidin ma õpetajale andma. Koolimajas pidime esialgu ootama koridoris. Sinna tulid suured poisid ja tüdrukud, kes võtsid meil käest kinni ja viisid meid saali. Saalis oli palju inimesi. Meid viidi saali ette ja pandi sinna istuma. Meie juurde istus ka üks kena heleda peaga naine. Hiljem saime teada, et ta on meie klassijuhataja Katrin Arandi.

Saalis toimus aktus. Seejärel pidas direktor Kadri Viira kõne. Meile, esimese klassi õpilastele, kingiti koolikotid ja esimesed õpikud – aabitsad. Seejärel õnnitleti meid esimese koolipäeva puhul. Kõlas meie esimene koolikell ja meid viidi oma esimesse klassi (praegune seitsmes klass).

Klassis pidime valima endale pinginaabrid. Minu esimeseks pinginaabriks sai Kati Kadakas. Katit tundsin juba varem. Kati on nimelt minu naaber. Olime juba enne kooli sõbrannad.

Algselt oli meie klassis minu mäletamise järgi üheksa õpilast. Kahjuks pole neid kõiki enam meiega. Mõned neist on läinud teistesse koolidesse, mõned aga jäänud istuma.

Esimesel aastal oli koolis õppimine kerge, umbes nagu huvitav mäng. Meile ei antud siis veel isegi õigeid hindeid. Toimus ka palju üritusi. Ma ei mäleta neid eriti.

Õpetaja Katrin jäi meiega neljaks aastaks. Selle nelja aasta sisse mahtus päris palju vinget ja huvitavat. Õpetaja Katrin õpetas meile rahvatantsu. Käisime esinemas Arukülas. Toimusid lauluvõistlused. Pidasime üheskoos klassiõhtuid, käisime õpetaja Katrinil kodus külas. Paraku neid aegu enam tagasi ei saa.

Nii möödusid ka need neli aastat. Ja juba olemegi viiendas klassis. Uus klassijuhataja Kadri Viira, kes on ka kooli direktor. Alguses tundus kõik nii võõras. Neli aastat õpetas meid ainult õpetaja Katrin, aga nüüd oli õpetajaid äkki nii palju. See oli väga huvitav. Hakkasid tulema raskused. Õppida oli äkki üha rohkem ja rohkem kui algklassides.

Mida suuremaks läks klassi number, seda rohkem tuli õppeaineid. Mõni nendest meeldis ja oli kerge õppida. Mõni raske ja vastumeelne. Kaheksandas klassis oli esimene eksam ja ka uurimistöö ning vupsti! olimegi üheksandas klassis. Peale õppimise on kool aidanud meil ka vaba aega sisustada.

Oleme näiteringis õpetajate Kadakas Helju ja Tomingas Kaie käe all lavastanud mitmeid huvitavaid näidendeid. Toimusid seitsme vakra tantsuvõistlused. On olnud huvitavaid matku ja ekskursioone nii loodusümbrusesse kui kaugemale.

Varem käisime enne jõule ümberkaudsetel jõulumaadel. Aga kaks viimast aastat on meil olnud oma jõulumaa, mille peaorganisaatoriks on olnud oma naabrinaine Helju Kadakas.

Jõulumaa läbiviimisel oleme ka ise abiks olnud. Ehkki oleme ise selle jaoks natuke suured, kuid ikkagi on vahva.

[---]

Pikaveres veedetud üheksast aastast jäävad vaid head mälestused. Head on olnud väga palju, nii et kui oligi midagi halba, siis see on ammu ununenud. Loodan, et Pikavere kool ja tema traditsioonid jäävad kestma veel väga kauaks.

Pikavere, 2001

Minu üks päev suvest

Kristjan Roos

See oli jaanipäeval kui ema ja isa läksid Haapsallu sugulaste juurde. Koju jäime mina, Almar ja minu õde Kristi. Me pidime loomi jootmas ja lüpsmas käima. Siis olid lehmad veel suure tee ääres karjamaal, neid tuli kaks korda jootmas ja lüpsmas käia. Õhtul lüpsime ilusti vara ära, et ei peaks hiljem minema ja et saaks jaanituld teha. Jaanipäev oli üsna igav, kuna polnud midagi teha, öösel kuskil kaheteistkümne ajal läksime kanali äärde. Ujuma ei läinud meist keegi, sest õues oli väga külm. Koju tulles läksin mina magama, siis kui ärkasin, oli kell üksteist hommikul. Ajasin Almari ja Kristi ka üles, et lehma peab lüpsma minema. Kuskil kell kaksteist läksime lüpsma ja jootma. Jootmisega oli raskem, sest vett tuli jõest ämbritega vanni tassida. Kui tehtud sai, tulime koju. Ma läksin uuesti magama, kuna olin vähe magada saanud. Ega kaua magada saanudki, sest lehmalüps tuli jälle ära teha. Heina me see suvi ei teinud, sest ei olnud selliseid päevi kus oleks saanud teha. Kõik päevad olid vihmased ja me tegime hoopis silo. Silorullide korrasolek jäi minu vaadata, et linnud poleks auke sisse teinud ja kui on, siis panen teibiga kinni. Ema, isa tulid tagasi, siis pidime me vabad päevad saama, kuid mind kutsuti ikka lehma lüpsma ja jootma.

Selline oli minu üks päev suvest.

Pikavere, 2001

Kodu ja loodus

Maarja Suuder

Minu kodus on viis pereliiget. Igaühel on omad kohustused. Emal on loomad, keda süüa ja joota ning lehma lüpsata. Kuna hetkel on isa invaliid, siis ei saa ta ema aidata. Teda aitavad mu õed. Vahel kui ma viitsin või on tuju, siis lähen ka appi. Talvel ma eriti sinna ei tiku, sest mul on tubased tööd. Tule koristada, nõusid pesta, süüa teha jne. Talviti käin ma palju metsas. Eriti sel aastal, kuna mul on oma koer, kes tahab palju joosta.

Kevadel on parem metsas käia, sest siis on soojem ja ei pea end nii paksult riidesse panema kui talvel. Sel aastaajal on hea metsas käia, kuna kõik loodus ärkab, puudele tulevad pungad, lilled pistavad oma pea maa seest välja ja rohi tärkab. Igal pool on värske õhu lõhn. Inimesed on muutunud aktiivsemaks, lõbusamaks ja avatumaks kui tavaliselt teistel aastaegadel.

Kui kool läbi, on suvi. Minu lemmikaastaeg. Siis saab käia metsas ja looduses ringi nii palju kui ise tahab. Minna matkale või niisama rändama ja loodust uurima. Kuna ma elan metsale väga ligil, mets on peaaegu maja taga, siis pean tingimata seal käima ja teadma täpselt kus asub mingi puu või kus on maganud mõni metsloom. Seoses metsloomadega olen ise näinud karu ja päriselt. Ema ja isa on näinud ilvest ja rebast ning väiksemaid nagu tuhkur, mäger ja nugis. Suviti on tööd rohkem kui tavaliselt. Heinategu on vähem kui eelmisel suvel, sest tänapäeval tehakse rohkem silorulle. Peenrad on rohida ja hoolitseda.

Suviti ma tavaliselt kodus ei ole. Olen Lõuna-Eestis. Seal on väga ilus loodus. Mulle õudselt meeldib männimets, seal on värske õhk ja kui jalutad seal koos inimesega, kellest sa hoolid ja usaldad. Seal kus mina käin on Võrtsjärveni 3 km. Järve-äärne on nii ilus. Seal on liivane ja kui päike loojub on kui unistuste raamatus.

Töid ma kodus teen. Igal aastaajal erinevaid töid. Mulle meeldiks elada üksi, sest siis saan kõike teha nii nagu tahan. Kodused tööd teeks ise ära, sest ma ei ole tavaline tüdruk kes oleks pips ja midagi ei tee. Oskan puid saagida ja lõhkuda. Kodus remonti teha. Söögi valmistamine ei ole minu jaoks mingi kunst. Põhiline töö ongi kodus söögitegemine. Rohkem meeldib mulle elada maal kui linnas, aga eriti Lõuna-Eestis. Mul on vedanud, et ma maal elan mitte linnas, sest kui ma elaks linnas, ei oskaks mul midagi kirjutada. Sügis on üks ilusamaid aastaaegu. Siis saab aias õunu, pirne ja muid puuvilju ja juurvilju. Sügisel algab jälle see suur kooli orjus ja looduses on aega vähe liikuda.

Pikavere 2001

Igapäevaelu Perilas (Härmas)

Aleksander Aleinikov

Külaelu – milline ta siis on tänapäeval? Kindlasti erinev minevikust. Argipäevane küla tundub päeval olevat täiesti välja surnud. Valitseb peaaegu täielik vaikus. Pole eriti enam kuulda lapsigi. Suuremad on päeval koolis, aga väikeseid on viimasel ajal millegipärast väheks jäänud. Peaaegu nagu uunikumid teised. Pilt muutub tunduvalt pärast lõunat. Koolist on koju tulnud noor põlvkond. Külavahel muutub märksa lärmakamaks. Tihenema hakkab ka liiklus. Kohati võib liiklust võrrelda lausa kiirteel valitsevaga. Kiiruskatsed külavahel on täiesti “omal kohal”. Nii see eluke päev-päevalt veereb. Ikka üks päev teise kannul. Pilt püsib enam vähem ühesugune kuni reede õhtuni. Reede õhtu – see on juba midagi erilist. Reede õhtuti koguneb külavahele igasuguseid “kangeid” mehi. Kui meestel ehk vanusest ja mõistusest natukene napib, siis saab vabariigi valgest kindlasti kuraaži juurde. Noh ja ongi meri põlvini. Vahel juhtub muidugi, et vanem põlvkond ei taha noortest aru saada. Sel juhul juhtub see, mis juhtuma peab. Julge mehepoeg või neiu tiritakse “krattipidi” koju, kotile välja puhkama. Ka vanemad mehed pruugivad üpris sageli seda va “külmarohtu” ja “väsivad” ka ära. Suur töö ikkagi.

Kahjuks pole aga noortele (ega vanematele) muid meelelahutusi suurt välja pakkuda. Pidusid toimub väga vähe ja nendelegi pääseb peale kaheksateist eluaastat. Nii ongi noored jäetud omapead ja peavad ise midagi oma aja sisustamiseks välja mõtlema.

Pikavere, 2002

Ühe talupoisi tööpäev 2003. a. suvel

Guido Ao

Tööpäev viljapõllul

Kui alustada ühe päeva viljatöödest. See hakkas juba eelmisel õhtul. Isa andis meile õhtul ülesanded kes kuhu järgmisel päeval ametisse läheb. Hommikul tuli varane äratus. Kes tõusis kõige enne, see pani kohvi keema. Siis käis ruttu kartul pannile praadima. Vaevalt söönud saanud, siis isa ütles, kolme minuti pärast istume autosse. Suundusime kõigepealt töökohta, kus asub peamine tehnika. Sealt saame traktorid. Isa on meile õpetanud, et alati kui traktoriga tööle läheme, tuleb traktoril õli ja kütus üle vaadata. Sest on olnud ka mitmeid kordi kui traktoril kütus otsa saab ja juba kaugel olles äkki traktor seisma jääb. Kui isa oli kombainiga põllule läinud, pidime kohe põllul valmis olema, traktoriga, kui tuluke põlema hakkab. Kui paar punkrit vilja on kärul, tuli see kuivatisse tuulamiseks ja kuivatamisele viia.

Kuivatisse jõudes olid teised valmis, et vilja läbi sorteerida tuulata ja seejärel vilja kuivama panna. Kui koorem oli läbi tuulatud, läksime põllule uuesti tagasi viljakoormat tooma. Aega vahepeal eriti suurt ei olnudki. Umbes lõuna ajal saime koju sööma minna, vahel isegi alles õhtul. Lõuna kestis tavaliselt nii pool tundi. Pärast lõunat läksime tagasi tööle, kes kuivatisse, kes põllule. Nii see vedamine ja kuivatamine õhtuni kestis. Tavaliselt lõikas isa kombainiga päris kaua põllul – kella kaheksani; niikaua kui kaste maha tuli, siis ei tulnud sellest enam eriti välja. Isa lõikas päevas umbes 10 hektarit. Hernega läks eriti kaua. Õhtul asendati kuivatis meid välja ja me saime koju minna, ema oli söögi valmis teinud kui koju jõudsime.

Päev Tade sigalas

Sigalas tööl käime tavaliselt laupäeviti ja pühapäeviti. Ja mõnikord kui isa ütleb, et nüüd on eriolukord.

Enne kui Tadele jõuame, on enam vähem minu töö juba teada. Kõigepealt vahetame tööriided. Sigalas on selline sigala lõhn, mis hästi jääb riidele külge. Kõige raskem töö on jahu kärusse tõstmine. Täis kärutuleb lükata lauta. Ema on pannud igale aiale tahvli kus on kirjas, mitu siga ja mitu ämbrit. Ja nii tuleb kõigile jahu ette visata. Sõnnikupäevad on nädalas paar korda. Üks neist on kindlalt nädalavahetusel, sest siis on meid seal rohkem. Mitmekesi saab rutem sõnnik laudast välja. Sõnnikuroobiga tuleb aiast sõnnik tõmmata lindile. Sõnniku veame laudast traktori kärul ja traktoriga sõnnik põllule patareisse. Peale seda tuleb veel saepuru sigadele alla visata. Saepuru tuleb käsitsi kärusse panna ja sealt lautadesse. Kui kõik on valmis, duši alla ja koju. Vahel teeme tiiru Kose-Uuemõisa pargi poodi (Jotti), et päeva lõpuks ka natuke head osta.

Vanaema koolielu läbi vanaema silmade

Eduard Aaslaid

Käisin Pikavere koolis küll ammu, kuid nüüdki kui juhtun koolimajas käima, tuleb meelde palju mälestusi ja süda läheb soojaks. Kõik oleks nagu alles hiljuti olnud. Praegu on maja küll seest ja väljast palju ilusam, aga mälestustes näen teda ikka nii nagu ta oli siis kui mina koolis käisin. Elektrit ei olnud. Laes rippusid petrooleumlambid, saalis ei olnud põrandaparketit. Saali seinad olid ainult poolest saadik rohelise värviga värvitud. Klassides ei olnud kardinaid ega lilli, kõik oli väga lihtne. Klassipingidki olid teistsugused.

Minu kooliaastad olid 1949-1955. Mäletan esimest koolipäeva. Läksin emaga kooli. Käisime kantseleist läbi. Seal tuli üks tüdruk mu juurde ja ütles, et istume ühte pinki. See oli Pärna Elgi, ka Suursoo külast. Ja nii me istusime ühes pingis kõik seitse kooliaastat. Saime hästi läbi.

Elasin Suursoo külas ja kooli oli meilt seitse kilomeetrit. Käisin õe ja vennaga algul umbes kaks nädalat iga päev koju ja siis jäime internaati.

Tüdrukute magamistuba oli teisel korrusel kaupluse pool majaotsas. Poiste magamistuba oli teisel pool koridori lõpus paremat kätt toas. Köök oli seal kus praegu on söögituba. Pikad lauad olid ja seal ka sõime.

Esmaspäeva hommikuti tõi ema meid hobusega kooli ja laupäeval peale kooli tuli ta või keegi teine ema sealt külast ja viis kõik lapsed koju. Kui igav tundus see vankriga logistamine, aga praegu sõidaks uuesti. Nii kas või iga päev! Internaadis oli tore olla. Mul oli alati tunne, et internaadilaste elu on palju huvitavam kui teistel lastel. Meil oli koos väga huvitav peale tunde. Õppimistunnid algasid kell seitse õhtul ja vahepeal oli vaba aeg. Tüdrukuid oli internaadis paarikümne ümber. Õde Hele luges enamasti alati aga meie ülejäänud võtsime ikka midagi ette.

Kui väiksemad olime, mängisime peitust. Õues oli peidukohti palju: kuurid, kelder, aed ja koolimajja peitsime – kõik klassid olid tühjad peale tunde. Poiste mäng oli laptuu. Kui vanemaks sain, mängisin palju rahvastepalli. Palliplats oli seal kus praegu on lipuvarras. Talvel käisime suusatamas. Suusad oli lihtsalt rihmadega, polnud klambreid nagu nüüd.

Internaadis olid meil õhtul õppimistunnid. Kõik olime koos ühes klassiruumis ja õpetaja istus ka juures. Oli vaene aeg, kolhoosist palka ei saanud ja emal oli küllalt muret, et tuua need toiduained mis internaadis olemiseks vaja.

Lugemine oli mul selge neljaastaselt ja koolis läks hästi. II ja IV klassis sain kiituskirja ja need on mul alles koos kõigi tunnistustega. Õpetajad olid toredad. Klassijuhatajaks oli VII klassis Hilja Jõgi, kes oli väga hea meie vastu, kuigi siis ei saanud me sellest aru. Jooksime eest ära ja peitsime end kui ei tahtnud õhtul õppimistundi minna.

Alati ootasime nääripidu. Enamasti alati esinesin ma ka – lugesin luuletust, laulsin laulukooris või oli näidendis mõni osa. Oli tore tunne vaadata lavalt, kus minu ema on, sest nääripeol oli saal alati lapsevanemaid täis. Iga õpilane sai koli poolt kommipaki. Omavahel kinke ei tehtud, sest ega siis lastel raha taskus ei olnud.

Kooliaastatest on jäänud ilusad mälestused ja kui nüüd on kooli aastapäevad, siis olen alati käinud.

Meenutusi “Tasuja” kolhoosist

Hedy Kiiver

Tasujasse tööle tulin 1962. aasta veebruaris asendajaks lüpsilauta. See oli täpselt 17. veebruar kui esimest päeva tööle läksin. Hirm oli ikka algul küll. Ma polnud ju isegi lehma poegimist näinud. Sellel grupil oli just poegimisi palju. Esimesel päeval kohe poegis üks lehm. Teised naised võtsid vasika vastu, sest ma ei osanud midagi teha. Ega ei saanud ka, sest ma öökisin nii palju. Oh, see oli üks kole üleelamine. Teisel päeval oli juba neli poegimist. Pidin end kokku võtma ja hakkama saama. Ja sain ka. Palju aitasid teised lüpsjad ning karjabrigadir Aldi Laanisto. Aldi õpetas lüpsimasinat lahti võtma ja kokku panema ning kuidas lehmale alla panna. Töö oli kõik käsitsi. Turvas õuest kotiga seljas loomadele alla kanda, heinad kaalusime iga päev. Jahu kandsime ämbriga, silo toodi lauta küll hobusega, aga ette sai viia hargiga.

Vee soojendamine oli üks halvemaid asju mis pidi tegema. Puud olid õues märke, vahel isegi täiesti toored.

Lehmi lüpsiti kolm korda päevas. Palk oli 28 rubla kuus.

Tasuja laudast läksin Rätla lauta. Siis kui Rätlasse ehitati uus laut läks elu ikka palju kergemaks. Torusse lüps. Polnud enam piimakandmist. Rätla laudas töötasin 9 aastat.

Olev Laanisto oli selle aja kohta ikka oma tööliste poolt. Ta oli küll “kommunist” nagu mõned teda nimetasid. Sel ajal oli keelatud jõule pidada, aga Laanisto lubas alati jõulupühad vabaks. Ka jaanipäev oli vaba päev.

Jõulude ajal ja vana-aasta õhtul käis ta alati laudas naistele häid pühi soovimas. Jaanipäevaks oli kolhoosi poolt tehtud koduõlu. Rätla mäel oli isegi tantsulava ehitatud. Seal oli suur kiik. Kogu kolhoosipere kogunes sinna. Naistepäevaks tõi Laanisto töö juurde alati igale naisele lilled. Oli tubli rahvamees. “Tasuja” kolhoosis oli kombeks, kui kellelgi oli juubel või pulm, oli Laanisto alati koos abikaasaga kutsutud.

2006

Mälestusi minu isa ja vanaisa koolielust

Kattri Ivanov

Sissejuhatus

Eks igal keskeas – või isegi üle selle on jutustada lugusid oma lapsepõlvest, tegemistest, kordaminekutest ning miks ka mitte kooliajast. Kohe eriti mõnus on näiteks teadmine, et kool, mida juba üheksa aastat sammutud, oli ka just minu isa kool ja samuti ka vanaisa koolitee on alanud Pikavere Põhikoolist. Praeguseks on see kool kindlasti kõige ilusam, mida ma üldse olen eal näinud. Juba tema ilus ja hoolitsetud ümbrus ning koolimaja enda hea välimus meelitab olijaid ikka ja alati tagasi ning tulijaid uudistama. Paraku erineb see totaalselt kolmekümneaastatagusest 8-klassilisest internaadist või isegi veel kümneaastatagusest vana ja väsinud muljega majakesest, mõisahoonest rääkimata.

Jutte kooliajast on mitmesuguseid ja küsidagi oleks väga palju. Nii ma siis üritasingi mõningaid mälestusi isa ja vanaisa kuulates üles kirjutada.

Aga kellele ikka nii kauged asjad meenuvad ...

Mälestusi vanaisa kooliteest Pikavere Põhikoolis

Enne Pikavere kooli astumist oli ta tulnud venekeelsest koolist ja tänu sellele pidi ta esimesse klassi minema 10-aastaselt. Tuli kätte aasta 1947, mil oli aeg astuda esimesse klassi. Sel ajal oli Pikavere küll veel internaatkool, kuid ema abistamiseks tuli iga hommik sammud seada kooli poole ja õhtul jällegi vastupidi tagasi Rätlasse. Ega seegi lihtne polnud, kuna ärgata tuli kell kuus, kiiruga pesta, süüa, riidesse panna ja sammud kooli poole seada, sest tunnid algasid kell kaheksa. Kooli algus oli nagu praegugi septembrist, kuid vabaks saadi juba maikuus. Lühikeste päevade tunniplaan kestis kuni poole kaheni, pikematel kella kolmeni. Kõik klassidki olid sel ajal veel ühes ruumis tunde tegemas.

Koolis oli olemas ka huviringide tegevus. Näiteks õpetajate toas olevas ruumis asus pioneeride tuba, kus vanemad õpilased seinalehte kirjutasid. Esimeseks klassiks oli tal praeguse seitsmenda klassi ruum. Internaatkooli magamisruumid olid praeguses viiendas klassis, kus vanaisa väga harva ööbida sai – peamiselt siis kui õues jube külm ja tuisk möllasid.

Ainetest läksid talle peale hästi keeled, arvutustega oli vaja rohkem aega ja nuputamist. Alguses oli klassijuhatajaks Maimu Reinvald.

Jõule sel ajal pidada ei tohtinud, olid vaid nääripeod, kus loosiga kinke jagati.

Kuid kooli kõrvalt oli ju vaja ka kuidagi raha teenida, niisiis hakkas ta iga päev peale kooli posti vedamas käima.

Vanaisa iseloomustus enda kohta oleks, et ta oli küll laisk, aga pea võttis küll ning et ta ka vanem teistest oli, ei tohtinud pahandust teha ja ega ei kippunud ka.

Kevadine aeg oli aga parim. Igasugustes spordivõistlustes oli ta osav ja talle meeldisid välisüritused väga.

Enne seitsmenda klassi lõpetamist pidi ta asjaolude tahtel vahetama kooli ...

autor: Kattri Ivanov

jutustaja: Pavel Ivanov

Mälestusi isa kooliajast Pikaveres

Minu isal tuli esimesse klassi astuda 1972. aastal. Et sel ajal juba bussid liikusid, polnud Rätla ridaelamust eriti pikk maa suurele tee. Esmaspäeva hommikutel oli äratus seitsme ajal, sest nagu harilikultki, oli koolitundide algus kell kaheksa. Minu isa esimeseks klassiks sai koheselt söökla juures asuv praegune esimene ja neljas liitklass.

Nagu ikka poistele kohane, ei olnud ka minu isa just eriti õppimisaldis. Pahandused käisid asjaga kaasas, sest iga päev peaaegu sai päeviku korralikult märkusi täis. Eriti suur pahategu oli see kui sa ümber posti vahetunnil ei jalutanud.

Suhted õpetajatega olid head, eriti aga direktor Irmgard Aedmaga. Ka üritustest puudust ei olnud: kord kuus käis koolis rändkino, mis väga paljudele meeldis. 29-ndal detsembril või umbes selle aja paiku peeti nääre, kus esineti ja jagati kätte tunnistused. Kuna sport isale hästi istus, oli ta selles ka üks parimaid. Ka peeti kooli klassiõhtuid. Ühel korral sai tehtud isegi klassiga suusamatk dendroparki.

Oli ta siis pätt mis ta oli, aga suitsu teha ei julgenud ja alkoholiga pahandused puudusid. Ennem tabati ta õhtul tüdrukute magamistoast neid kollitamast.

Heaks tegevuseks ja kasuks sai ta tihtipeale poe-Lindal puid lõhkumas käia. Hea ja kiire töö eest sai kauba peale kotitäie komme. Tasus ju ära, kuna raha polnud alati võtta et komme osta.

Peale kaheksandat klassi pidi isa minema Pikaverest ära Aruküla kooli, kus neid eriti ei sallitud, kuna tulnud oli ju rivaalkoolis ...

autor: Kattri Ivanov

jutustaja: Kaido Ivanov

Isa lapse- ja noorpõlvemälestusi

Marianne Loik

Et millestki peab alustama, siis alustame lapsepõlvest kodus. Minu kodukoht on Rätla külas. Selle koha sai minu vanaisa Vabadussõjas käimise eest. Enne Teist Maailmasõda oli kolm suurt hoonet püsti, mis siiaaani on säilinud. Kuuekümnendate lõpus ehitati saun juurde, mille ehitamist ma ei mäleta, sest olin liiga väike. Lähemad naabermajad on alles 500 meetri kaugusel. Ja sellest sõltuvat ei mäleta hästi. Sest ei olnud teiste lastega suhtlemist. Kui siis nii palju aitasime vanematel töid teha kahe vennaga, kelle nimed on Haljand ja Riivo. Mängisime omavahel liivakastis, aga rohlem meil läks ikka see üksteise kiusamiseks ja kaklemiseks. Suveti sai lakas magatud, mis meie jaoks oli väga huvitav. Mängisime veel väiksena väga palju erinevaid peitusi ja ringmänge.

Kooliajast mäletan esimest klassi. Üks klass jäi ära, sest nullklassis olevat ma ainult kaks korda käinud, aga põhjus oli see, et ma juba lugeda oskasin. Käisin Pikavere Põhikoolis. Mäletan veel, et kui minust kolm aastat vanem vend käis esimeses klassis, õppis ta kirjutuslaua taga lugema, siis õppisin ka tasapisi ise lugema venna kõrvalt. Vend luges tähed ette ja mina istusin laua all ja ütlesin sõna kokku. Kooli ajal vanema vennaga sai ikka kogu aeg kakeldud ja müratud. Vanasti said kõik koolilapsed esimeses klassis oktoobrilasteks. Koolivormi külge pandi ilus viisnurkne märk. Edaspidi oli võimalus pioneeriks astuda, aga mina seda ei teinud.

Viiendas klassis sai talveks internaati jäänud. Tänu sellel ei tulnud mul viiendas klassis tunnistusele aastahinnateks ühtegi kolme. See oli ka minu parim tunnistus. Koolis sai ka tüdrukuid patsist tiritud ja poistega talvel lumesõda mängitud. Kuuendasse klassi läksin juba Aruküla põhikooli, sest Pikavere kool pandi kinni. Koolis oli alguses uute klassikaaslastega suhted halvad. Koolivaheaegadest rääkides olid need tõised. Kodus kasvatati loomi ja õhtuti pidi neid koju tooma. See oli vanasti meie peres laste töö. Suvel pidi veel loomadele heina tegema. Tihti juhtus nii, et suvel pühapäeval kui televiisorist tuli lastefilm, pidi heina kaarutama või riisuma minema. Kui heina koju veeti, pidi autokastis koormat tegema ja lakas heina trampima. Kuid ka vanemana sai suurem osa suvest lakas magatud.

Sügisese koolivaheaja üks töö oli veel kartulivõtt ja suvel pidi seda ka mitu korda rohima. Suved tundusid mulle soojemad ja talvel oli rohkem lund maas kui praegu. Talviti sai paksust lumest lumekindlusi ehitatud ja Veskimäel käisime ka suusatamas. Suvel sai vaheaegadel jões ujumas käidud. Sinna oli pikka maa – 5-6 kilomeetrit. Nooremana sai suviti metsas onnisi tehtud puude otsa ja maa sisse. Vanemaks saades oli meil metsas veel võrkpalliplats kus sai mängitud. Ja kui vanematel poistel olid juba mootorrattad, siis tegime metsa krossiraja. Edaspidi tulid tehnikum, kolhoos, sõjavägi. Ja uuesti kolhoositööd ...

Selline oli minu lapse- ja nooruspõlv!

Mälestused vanast ajast:

vanaema mälestusi

Rene Ööbik

Praegu 2007. aastal, arvutite, mobiilide ja masinate ajastul kui tohutu suured ja ka väikesed kauplused on kaupa täis, tundub elu 50 aastat tagasi uskumatuna.

Tollal käisin samuti Pikavere koolis. Õpilasi oli üle saja. Koolinädal oli kuus päeva pikk ja tavaliselt oli kuus või seitse tundi päevas. Kaugemalt lapsed olid internaadis, s. t. magasid koolimajas 15-20 last ühes ruumis. Õpetajad olid kordamööda valves, kes äratas hommikul ja tegi lastega hommikuvõimlemist ning õhtupoole kontrollis, et järgmiseks päevaks saaks õpitud ning kui saabus öörahu, siis ka kõik oleks oma voodis ja ka öörahu säiliks.

Söögikraami tõid vanemad ise ning kokatädi tegi söögi, lapsed aitasid kartulikooremisel, nõudepesul, vee ja puude toomisel jne.

Meie vanemad töötasid ümberkaudu asuvates kolhoosides. Kõik töö tehti tollal käsitsi ja hobustega. Ainult künti osalt traktorijaamast laenutatud traktoriga. Loomad asusid suuremates talulautades. Põllutöölistel oli samuti kuuepäevane töönnädal, kes loomadega tegelesid, neil vabu päevi ei olnud ja tegelikult vastutas talitaja oma loomade eest ööpäevaringselt, sest kui mõni loom poegis, siis valvas talitaja, et midagi ei juhtuks.

Kodus oli igal perel oma lehm, siga, mõni kana, sest muidu oleks pere nälga jäänud. Töö eest pandi kirja normipäevad ja aasta lõpul kui saak kokku arvati, siis selle eest sai vilja ja hiljem ka mõni rubla raha.

Kevadel käisid kooliõpilased kaks nädalat kartuleid panemas, sügis kartuleid võtmas. Suvel käisid lapsed karjas, rohimas, suuremad heina tegemas.

Muidugi oli raske, kuid inimesed olid optimistlikumad kui praegu. Ränga tööga läks elu ikkagi paremaks. Sügiseti peeti lõikuspidu. Koolimajas korraldati ja õpilased esinesid laulu, tantsu ja näitemänguga. Küla jaanitulele tuli kokku kogu küla rahvas, nii vanad kui noored. Õllemeister tegi õlle ja pillimees tõmbas lõõtsa ning rahvas laulis, mängis ja tantsis.

Suvel sai korraldatud Pikaveres kolhoosidevahelisi spordivõistlusi – osa võtsid isegi üle 40aastased inimesed.

Enne 1970. aastat oli meie kolhoosis juba oma masinapark ja töökoda, kolm uut karjalauta ja sigala. Tuli sisse masinlüks ja loomad said juua jootjast, tänu sellele suurendati ühe talitaja loomade arvu ja ka lüpsjad said nädalas ühe vaba päeva ning öösel valvas loomi karjak. Sööt tuli küll ikkagi kärudega ette vedada ja sõnnik välja aga vähemalt oli laudas sile põrand.

Suviti sai käidud ekskursioonidel, seda veoauto kastis, aga lõbus ja tore oli ikkagi.

Enamus noori läks linna, sest eks igaüks otsi paremat, aga igal pool on oma head ja vead ning vaevalt kuskil vabrikus liinil kergem oli.

1971. aastal ühinesime “vabatahtlikult” Vaida sovhoosiga. Algas periood, kus kõik väiksemad üksused liideti suuremaks, ka sovhoos. Suurtel kapsa-, peedi- ja porgandipõldudel oli lastel nii kevadel, suvel kui sügisel tööd küllaga. Oma kaks nädalat kevadel ja ka sügisel oli ikkagi kooliajast kohustuslik majandi abistamine.

Masinapark oli juba päris hea, nii et hobuseid enam vaja polnud. Veiseid oli majandis palju – üle 1000 lehma pluss noorkari. Sigalaid oli üks vastvalminud kompleks ka enamvähem tuhande loomaga. Kuigi põhitulu oleks pidanud andma põllutöö, andis selle siiski loomakasvatus. Riigi poolt olid ette antud plaanid. Need tuli täita.

Vanemad loomakasvatad läksid vanaduspuhkusele ja noori, kes neid välja vahetaks, oli vähe. Loomakasvatases, eriti sigalas ja ka lüpsjatel, kes oma tööd hästi tegid, olid head palgad. Sellegipoolest oli tööjõupuudus eriti lüpsjatest. Majand pakkus uut korterit, kohta lapsele lasteaias. Hea palga ja korteri pärast tulijaid oli küll palju, kuid häid töölisi nende hulgas oli vähe.

Tööd oli küll palju, aga sellegipoolest sai ka meelelahutuseks aega leitud. Käisime palju teatris, telliti pileteid ja sovhoosi buss viis ja tõi koju. Olid sovhoosi peod mõne artisti esinemisega, samuti iga-aastased loomakasvatajate peod. Pidasime koos töökaaslaste sünnipäevi.

Elust tol ajal võiks kirjutada palju raamatuid ja kindlasti on ka kirjutatud. Igal inimesel on oma vaatenurk elule ja igal ajastul on omad head ja vead ning eripära. Võib ainult loota, et tulevik on parem ja ilusam kui vanasti ja praegu ja loodan, et inimkond õpib enda tehtud vigadest ja ei tee neid enam.

Presti talu

Sander Nahkor

Eessõna

Igal aastal on Pikavere põhikooli lõpuklass teinud uurimistöid. Ses osas ei erine ka see aasta ja nii tuleb ka mul, Sander Nahkoril, teha uurimistööd. Aineks, milles töö valmib, on ajalugu ja teemaks sai valitud “Presti talu” kui mu kodutalu. Ja ega ma seda tööd lihtsalt hinde pärast tee. Ikka seepärast, et rohkem teada saada oma kodutalu kohta. Milline ta varem oli, kuidas ta muutunud on, kes siin elanud on, on vaid mõned küsimused, millele vastust otsisin. Oma töö tegemisel sain abi Meeri Rannametsalt, kes teadis milline oli Presti ennem. Abi eest olen talle väga tänulik.

Töö esimene osa räägibki vanatädi Meeri mälestustest Prestist. Selleks, et ta paremini mäletaks, esitasin talle mõned küsimused, millele ta ülejäänud jutu sees vastas.

Töö teises osas märgin üles mõned dokumendid Prestil elanud inimeste kohta. Nende olemasolu ja sisu näitavad, et Prestil on alati olnud tublid ja töökad inimesed.

Töö kolmandas osas on mul ära toodud kaks kaarti, millel on Presti koos maadega 1929. aastal ja Presti koos maadega 1998. aastal. Siin saab võrrelda talude suurust 74aastase vahega. Samuti joonestan paberile kaks omaaegset Presti hoonet.

Mälestusi Prestist

Olen Presti perest pärit, nende kõige vanem laps- Meeri. Minust oli poolteist aastat vanem vend Johannes – talle oli pandud isa nimi - aga kutsuti teda Hannes. Ta suri, kui oli kolmeaastane difteeriasse. Tol ajal oli see laste hulgas levinud haigus, vanematel oli väga kahju. Isa öelnud – miks ei võinud mina surra, miks minu poeg! Nutsin minagi oma vennat taga, polnud enam kellegagi mängida.

Nüüd aga tuletan ma meelde, kuidas Presti hooned vanasti asetusid. Praegune Presti maja on ehitatud idast läände. Minu mälestustes on püsunud Presti endise maja varemed, mis asetsesid põhjast lõunasse. Kui olin kümneaastane, ehitas isa nende varemete asemele uue lauda. Pikavere kooliõpetaja Reinald oli teinud talle lauda projekti. See oli ilus suur laut seitsme päris suure aknaga ja mõlemal pool laudaotstes olid laiad kahepoolega ukse. Kahele poole jäid sõimed. Hiljem ehitas isa üht otsa pidi lauda külge heinaküüni. Sellelgi olid mõlemal pool laiad väravad, siis sai heinaveo ajal koormaga sisse ja välja sõita. Küünil oli üks aken ees.

Uue Presti ehitamine ja hooned

Kui isa oli kahekümneaastane, hakkas ta ehitama uut maja, sest vana olnud lagunemas. Presti oli päris suur koht – 51 ha – 20 ha olnud metsa, 15 ha põldu, ülejäänud heinamaad. Maja palgid sai isa oma metsast. Nii ta ehitaski suure pika hoone, mille ühelt poolt otsas olid elutoad, siis rehealune ja siis tall sigade ja hobuste jaoks, talli kõrval oli põhuladu. Tubasid oli neli – üks väiksem oli magamistuba, järgmine – mida kutsuti keskmine tuba - ja järgmine oli suur tuba – elutuba ning üks suur savipõrandaga rehetuba. Rehetoas olid parred üleval. Rehetuba oli ehitatud teistest kõrgema laega, et mahuksid rukkivihud püstipandult kuivama. Suur rehetoa ahi oli ühes nurgas ja kui rukkivihud partel sügisel kuivasid, köeti ahju iga päev. Polnud ju vanasti rehepeksumasinaid ja rakis tuli käsitsi vartadega reheall peksta. Seda käsitsi peksmist oli umbes neli-viis aastat minu mälestuste järgi. Hiljem olid juba rehepeksumasinad. Vana laut oli väikseks jäänud, loomad ei mahtunud ära. See jäi siis hobuste laudaks, ka toaotsa tall sai sigalaks. Vana laut asus elumaja vastas üle õue ja selle otsas olid kolm aita. Riideait, viljaait ja lauda ja aida vahehoone, mis tehti hiljem ka aidaks.

Kui ma (Meeri) olin kümneaastane, tehti rehetoaale laudpõrand. See kole savipõrand lõhuti ära ja küll oli seal tore joosta ja mängida meil. Et pere oli kasvanud, olime juba viie lapsega peres, ehitas isa veel kaks tuba maja tagaküljele lisaks. Sest olid ju veel aasta sulane ja tüdruk ja suvel isegi kaks tüdrukut.

Sauna polnud majas. Pesime end suures plekkvannis. Kui vennad kasvasid, ehitasid sauna kerisega nagu tollel vanal rehetoaahjul. Akslist vend jäi koju peremeheks. Tema lõhkis rehetoa kõrge lae maha, tegi rehetoast neli parajat suurt tuba. Ka rehetoa ahju lõhkis Aksel maha ja ehitas asemele uue raudahju. Samuti lõhkis ta juurdeehitatud kaks tuba maha. Polnud enam vaja. Pere oli väiksemaks jäänud, lapsed kodust välja läinud, omale kodud asutanud.

Kolhoosiaeg

1949. aastal tehti kolhoosid. Prestil oli kõige suurem laut, sinna ja küüniosasse toodi 50 lehma. Vanasse lauta pandi vasikad. Vahehoone aita karjanaiste hobune. Saunas pesti piimanõusid, piimaait oli meil kohe kaevu juures. Seal seisid kolhoosi piimanõud. Ühesõnaga kõik hooned võeti üle – oh jaa – elutoast tehti kolhoosi kontor. Meile omale jäi tall, rehealune ja kaks-kolm tuba. Kööki pandi külmavarju talvel veel kolhoosnike piimanõud ja kolhoosiinimesed tõid oma piima meile üle päeva kokku, siit viidi piim kolhoosi autoga linna turule ja nii paar-kolm aastat. Talvel külmus piim õues nõude sees ära, mis siis muudkui tuppa kööki. Tuba oli külm nagu hundilaut. Hommikul kell neli sõitis auto õue, nõud tassiti auto peale ja ikka kogu aeg uks lahti.

Teise Maailmasõja periood

Noh, niipalju, et mu kolm venda olid kõik parasjagu nii vanad, et kuulusid mopi alla. Kui sõda algas, tuli Ennul minna, ta ei läinud. Lennart oli siis veel noorem, aga kui sakslane tuli, olid Lennart ja Aksel ka juba nii vanad, et tuli minna. Ka nad ei läinud (olid metsas), aga siis tuli see

kõige viimane kuri vastu ja ei saanud keegi enam kõrvale hiilida. Lennart saadeti Sinimägedesse venelasi tõrjuma ja Aksel Toilasse. Suures lahingutules taganedes tulid nad tagasi, Lennart ennem, Aksel otse enne sõja lõppu. Kodus olime emaga ainult tütre ja kümneaastane Heljut. Talutöö tuli teha siis ära meil. Vene vägi tuli taas tagasi 1944. aasta sügisel. Jälle uued mopikäsud. Jälle sõtta kutsed. Ennul just. Ta läks, aga tuli ära – tal oli naine ja laps siis juba. Läks algul metsa, varjas pool aastat, tuli siis välja. Lennart läks Ravilasse kooli, põllumajanduskooli, Aksel pandi tööle piiritusevabrikusse, mis asus Perilas. Koju ei tohtinud ka tüdrukud jääda. Ainult ema jäi üksi koju. Ise olen välja uurinud, et Sika talu metsas (Prestilt üks km läände) on sõjaaegsed pommiaugud.

Talu ostmine

Ah jaa! Et kas ma tean sellest – kas talu on kuulunud ka mõisa alla. Ei sellest ei tea ma midagi. Isa ostnud selle talu oma võõrasisa onunaiselt. Isa isa suri varakult, siis kui isa oli seitsmeaastane. Ema jäi noorelt leseks. Perila külast Saare talu olnud isa isa kodu ennem. Kui tema isa suri, abiellus ema teistkordselt, neile sündinud poeg – isast 12 aastat noorem. See talu siis jäetud isa poolvennale ja Presti ostetud minu isale. Neil polevat aga raha olnud, et korraka ära maksta. Isa pidanud pool oma eluajast seda maksma, et tasa saada. Ja siis ükskord sai see raha makstud, siis ohkasid ema ja isa kergendatult, et oh, saime ometi sest Pajussoni eidest lahti.

TSIK TÄNUKIRI

Lp. lapsevanem Lepikult

Tallinna spordi-internaatkooli pedagoogiline kollektiiv on tänulik Teile selle suure hoole ja armastuse eest, millega Teie olete suhtunud oma poja Toomase kasvatamisse.

Toomas on 9B klassi parimaid õpilasi, kelle hindeiks on “4” ja “5” ning kelle käitumine on eeskujulik.

Õnnitleme Teid rahvusvahelise naistepäeva puhul ning soovime Teile palju õnne ja head tahet edaspidiseks kasvatustööks.

Tallinn, 3. märtsil 1975

Direktor:

Lastevanemate komitee esimees:

Kiituskiri

Antud

Kose Rajooni Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee ja EK Partei Kose Rajoonikomitee poolt

sm. A. J. Lepikultile laitmatu töö eest.

sm. Lepikult, Heljo

Kauaaegse laitmatu töö eest kolhoosis ja seoses Rahvusvahelise naistepäevaga autasustas Tasuja kolhoosi juhatus oma otsusega 6. III. 74. Teid aukirjaga

Tasuja kolhoosi juhatuse esimees

Kinnistu ostu dokument

24.mail 1929. a. Tallinna-Haapsalu Rahukogu Tsiviilosakond, millest osa võtsid: Eesistuja Rahukohtu Esimees H. Wahtramäe liikmed: Rah. al. I. V. Pedoson, E. Fischer, sekretäri asetäitja E. Albert. Läbi vaadates avalikul kohtuistungil Johannes Lepikult'i nõudmist surnud Jüri Pajussoni pärandit tombu vastu 5625 maakri suuruses summas, otsustati: Tunnustada nõudja Johannes Lepikult Pikavere mõisast ära lahutatud talukoha "Presti" kinnistu nr. 3452 omanikuks kauaaegse pidamise tõttu, piirides, mis on ära tähendatud. Selle talukoha kohta vannutatud maamõõtja F. Falkenbergi poolt 1929. a. jaanuaris tehtud plaanil. Sisse nõuda: Kostjalt Jüri Pajussoni pärijalt tombult nõudjale 115 krooni kohtu ja asjaajamise kulu; 2. nõudjalt Riigikassale 150 kr. 78 senti Kinnistuselõivu.

Eesti Vabariik Tallinna Kinnitusamet

Lgp. Aksel Lepikult

Raasiku vald Mallavere k. 15. aprill 1994.a. nr. 90

Presti talu

Tallinna Kinnitusamet teatab Teile, et Riikliku Maakatastri pidaja on esitanud kinnitamiseks Tallinna Kinnitusametile Teie nimele 30,0 ha suuruse õigusvastaselt võõrandatud maa, asukohaga Raasiku vald, Mallavere küla, Presti talu.

Piiriprotokoll

Koostatud 08. veebruaril 1994. a. Raasiku Vallavalitsuse maamõõtja Neeme Milva poolt.

Raasiku Vallavalitsuse 25. 01. 1994. a. nr. 3

maaüksuse nimi: "Presti talu"

asukoht: Raasiku vald Mallavere küla

maaomanik: Aksel Lepikult

piiride kindlaksmääramise ja piirimärkide kindlustamise kohta.

Maa-ala välispiiride ülesseadmisest võtsid osa:

- 1.Maaomaniku volitatud isik – Karin Lepikult
- 2.Raasiku vallavalitsuse esindaja – Gunnar Trampärk
- 3.Maamõõtja – Neeme Milva

Ilmunud asjaosaliste juuresolekul on toimetatud ülaltähendatud piiride kättenäitamine ja piirimärkidega tähistamine vastavalt kinnistu plaanile, milline on koostatud 10. jaanuaril 1994. a.

Raasiku vallavalitsuse maamõõtja Neeme Milva poolt.

Piirimärkide kirjeldus:

Piirimärkideks on piirikivid – säilinud endise p. 2 ja 3, paigaldatud uued p. 1, 4-8.

Pikavere-Suursoo külast

Vaino Napp

Suursoo küla aja-, kultuuri- ja majanduslugu on lühike. Seetõttu päris hästi teada. Ja siin ei tulegi jutt juba niigi teadaolevast. Jutt tuleb sellest, et meie peaksime tõsisemalt suhtuma oma kodukandi minevikku. Ei tohi kelleltki kuulnud või enda arvamusi esitada tõe pähe. Küll on huvitav kõik rahvasuust kuuldu ja see tulebki talletada. Kuid hoida lahus tõesti sündinust või kasutada illustreerimiseks. Enda arvamused asjast arvamuseks ka esitada. Vastasel juhul jätame järeltulijatele moonutatud ja vastuolulise pildi kodukülalt, mis nendele tundubki tõene. Et see nii on, toon näitena “Harju Ekspressis” 26. 09. 08. ilmunud Eda Liivääre artikli “Küla, mis seisab soode süles”. Lugu on kirja pandud kahe kohaliku elaniku ütleliste põhjal. Kõik on ilus ja õige, kui poleks mõningaid pealiskaudseid ütleliste või pisivigu. Aga nendest piisab asjaliku loo moonutamiseks.

Suursoo küla ei olnud mõeldud asunduskülaks noortele lastega peredele. Sellist mõistet kasutame tänapäeval, siis mitte. Taolisi asunduskülasi ehitati Eestimaal mitu (Pillapalu, Peresaare, Lepplaane, Sooküla ...) ja ikka selleks, et soovijad saaksid end taluperemeestena teostada ja riigi põllumajandussaaduste eksport areneks.

Suursoo külast ei küüditatud ühtki talu peremeest, Artikli järgi küüditati mitmeid peresid kel maatükk üle 30 hektari. Küüditamine oli rängest rängem kuritegu. Aga selline faktiviga on ühe väikse külaloo ränge moonutamine. Suursoo külas olid küüditamise ohvrid pered, kelle pereisa oli teeninud Saksa okupatsiooni ajal Omakaitstes.

Veel küüditamisest. Väga armas kui inimesed Siberist naasnuid ootasid ja abistasid. Kahjuks on minul vastupidiseid näiteid samast külast. Kõike juhtub, elu ei ole must-valge. Aga lugu ajalehes sai must-valge.

See kadakas külas on tõesti ilus, võimas ja vana. Aga vanarahva suu pole kunagi rääkinud, et selle all puhkas Karl XII. Vanarahva suu rääkis, et Karl XII (aga ka Peeter I) puhkasid kadakast paari kilomeetri kaugusel vana jalaka all. Ka jalakas on praegu alles. Lugu kadakast hakati rääkima alles hiljuti. Kui noortel oli vanade inimeste loost pool ununenud ja kadakas asub nähtavamas paigas kui jalakas.

Et Tšapajevi kolhoos oli väga vaene, on õige. Kuid sama vaesed olid sel ajal kõik Eestimaa kolhoosid. Et vaesus kestis mõne aasta ja siis algas tõus, seda me häbeneme. Aga küla noorel lugejal jääb mulje külast kui õudsest urkast, kus vireleti 50 aastat ja ärakamisaeg tuli sajandivahetusel. Tegelikult oli muu. Suursoo küla kolhoosnik jõudis töötasuni, mis leiva hinda arvestades tänapäeval oleks 30.000 – 35.000 EEK-i.

Eksitav on ka mõiste - “põliskasukad, kes siia asunud inimesed kohe omaks võtavad”. Tegelikult ongi küla siia asunute küla. Põliskasukaid on veel vaid neli (26-st)!

Huvilisele teadmiseks ka mõned arvud ehitatud ja olemasolevate hoonete-talude kohta:

Ehitati 33 majapidamist (rahvamaja sealhulgas). Kauplustalu kauplusena pole töötanudki. Praeguseks on alles 26 maja. Nõukogude ajal külasse juurde ehitatud ei ole.

Lugu Möldri veskist

Vaino Napp

Salu küla Möldri tuuleveski juures juhtunud kord niisugune lugu. Puhunud parajalt tugev tuul ja mölder arutanud, kas mitte veski hoopis seisma jätta enne kui hilja. Töö seisis ja järjekorras talumehed igavlesid. Paras aeg hambateritamiseks. Üks vanem veskiline öelnud siis naaberkülalt veskile tulnud noorukile: “Näe, mölder tahab veskit seisma panna, ole talle abiks. Sa noor mees karga õige tiiba kinni, saab paremini pidama”. Poiss teinudki nii ja läks loomulikult tiirlema. Algul ei häda midagi. Poiss hoidis tiivast kõvasti kinni, nagu nalja täis ja iga kord kui ülevalt meeste kohale laskus, hüüdis reipalt: “Tulen aga jälle ja lähen aga jälle!” Mõne aja pärast, kui asi juba karmiks kiskus ja nähes, et mehed midagi ette ei võta, hakkas igal laskumisel kostma: “Ei te hooligi moost!”

Peningi vallavanem Otto Puusepp

Vaino Napp

Vanasti olid laevad puust ja mehed rauast. Pikavere mehe Otto Puusepa elutee ei jäta kohta kahtlemiseks. Kümme aastat Peningi vallavanem – vald hõlmas suurema osa tänasest Raasiku vallast – Otto Puusepp valiti ametisse 1930. aastal. Et õige mees valiti, näitab taasvalimine 1934. ja 1939. aastal. See aastakümme oli Eesti külas pöördeline. Arenes tugev talumajandus, ühistegevus ja ajakohane koolivõrk. Vallavanem Otto Puusepa panust Pikavere ja Perila külades on võimatu üle hinnata. Vähe on jäänud tema tegemiste vahetuid mäletajaid. Seda enam vajavad meenutusi uued põlvkonnad. Tänapäeval lastel ja noortel tasub teada, et meie mugav ja nāgus Pikavere koolimaja ehitati ümber ühekordsest hämarast mõisahoonest 1939. aastal. Aga siis oli vallavanem Otto Puusepp ja ka eelnevail aastail, kui võeti vastu otsus ja tehti eeltöid.

Aga heitkem pilk selle mehe eluteele. 1888. aastal sündinud mees käis läbi Esimese Maailmasõja ja Eesti Vabadussõja, kust naasis ordeniga. Abiellus ja sukeldus talu töösse. Oli aktiivne kaitseliidu liige ja viinavabriku kassapidaja. Vallavanemaks valimine 1930. aastal lisas töökoormust. Talutöö tuli teha varahommikul ja hilisõhtul. Vallatöö nõudis päeva, liiklusvahend oli hobune. Tallinna minekuks tuli jala Raasiku raudteejaama astuda. Tööd oli palju, kuid elu edenes, see pakkus rõõmu. Kuid 1940. aasta suvel, kui Pikavere koolimaja alles lõhnas värskest puidust ja värvist, võeti vallavanem ametist maha. Tema töid-tegemisi peeti kuritegudeks, mille eest 1941. aastal koos abikaasa ja 1927. aastal sündinud tütreaga Venemaa vangilaagritesse tuli minna. Võõrsil vägivaldselt perest lahutatuna jõudis endine vallavanem 1947. aastal kodutallu tagasi. Jälle talutöö. Ja oma pere Venemaalt tagasinõudmine, mis lõppes mehe enda sinna tagasisaatmisega 1949. aasta suvel. Suurel maal ta perega ei kohtunudki ja saabus taas koju 1954. aastal. Abikaasa suri Venemaal 1952. aastal, tütar jõudis hiljem kodumaale ja elab isakodus siiani. Otto Puusepast sai kolhoosi põllutöölaine. Seitsmekümne kaheksa aastaselt tunnistati ta Peningi sovhoosi parimaks põllutööliseks. Ajaleht “Harju Elu” austas tublit töömeest artikli ja fotoga. Raudne vanahärra oli ühismajandis tööl ka kaheksakümneaastaselt.

Kui laevad oli puust, siis mehed suisa pidid rauast olema.

Tauria koolimaja nime lugu

Vaino Napp

1869. aastal avatud uut Pikavere koolimaja Salu külas nimetas rahvas Tauriaks. Miks, seda enamasti ei teatud. Praeguseks on koolimaja kadunud ja nimi ununenud. Mõned käinud-lugenud mehed ikkagi nimele seletuse andsid.

Salu koolimaja nimi oli pärit Krimmi keskaegsest nimetusest Tauria. See omakorda sealsete mäestike Taurike nimest, kus elasid taurid. Vaevalt, et nimi jõudis Salu külasse otse Krimmist. Küll jõudis siia aga legendaarse vürsti Grigori Potjomkini nimi, kes liitis Krimmi Venemaaga. Tasuks sai ta Tauria vürsti tiitli, millega kaasnes temale Tauria palee ehitamine Peterburgi 18. sajandi lõpul. Et sama palee oli 20. sajandi algul tuntud kui Riigiduuma istungite pidamise paik ja 1918. aastal Asutava Kogu kokkutulemise koht, siis pole ime, et Tauria palee ka külarahva sõnavaras kasutusel oli. Salu uus ja uhke koolimaja andis põhjust tõmmata paralleele pealinna kuulsa lossiga ja nimi oligi sündinud. Võib lisada sedagi, et Tauria palee Peterburis asub eraldi, eemal linna keskuse toredusest. Uus koolimaja asus samuti küla ääremaal, mis võimendub veelgi kui vaadata Pikavere mõisast.

Nimel võib olla teinegi päritolu, või mõlemad korraga. 18. sajandil tunti Dauuria nime all Siberis Taga-Baikali maad, mis asub Baikali järve ümbritsevatest mägedest idas. Paigale on nime andnud Dauria mäeahelik. Kauge ja romantiline Baikallimaa – asumisele saatmise maa ja Pikavere mõisa ääremaa Salus. Rahvas on hüüdnimede panemisel alati vaimukas olnud. Populaarsed olid külarahva seas laulusõnadki. “Seal Siberis Baikali taga, kus põlised metsad ja mäed ...”

Kas Pikavere on Raasiku vallas?

Vaino Napp

On, vaid 40 % Pikaverest – neli endist küla. Sama arv külasid ei ole seda mitte. Tänapäevane Pikavere keskus ja kool püsib pigem Perila külade toel. Lõhestatud Pikavere endaga toime EI tuleks. Valla ääremaal asuvas piirkonnas on elanikke vähe. Keskusel ja koolil aitaksid areneda ja püsima jääda neli vägivaldselt ära lõigatud küla. Nelja küla elanikud on lahutatud oma keskusest ning suunatud asjatoimetusteks sinna, kuhu nad ajalooliselt ja geograafiliselt kunagi pole kuulunud. Nõukogude ajal lahutati Pikavere külanõukogust Salu, Urvaste, Suursoo ja Seli küla. Praegu kuuluvad nad Rae valda. Lahutatud ala ühendab Pikavere keskusega traditsioonid, pidev inimasustus ja põllud. Rae valla Vaidasoo külast lahutab viis kilomeetrit metsa ja sood.

Siin kohal on paslik meenutada, mis ja kus on Pikavere. Pikavere esmamainimise aasta on 1241 – Pikaevaekae külana. Arvatavasti samale kohal tekkis hiljem mõis, esmamainimisega 1446 – Pitkever. Hilisem Pikavere kogukonna territoorium asus mõisale kuulunud maa-alal. Naabriks Perila mõis. Pikavere kogukond koosnes mõisa äärealadele tekkinud küladest – Salu, Urvaste, Suursoo, Seli (praegu Rae vallas), Andi ja Kivioja ning Pikavere mõis. Mõisamaade taludeks jaotamisega tekkisid Suurevälja ja Mallavere külad. 1930ndate aastate keskel rajati riigi poolt uus asundusküla – Suursoo. Eesti Vabariigi lõpul kuulus Pikavere kogukonda kaheksa küla:

Salu, Urvaste, Seli, Suursoo, Andi, Kivioja, Mallavere ja Suurevälja. Kogukond kuulus Peningi valda, milline haaras suurema osa tänasest Raasiku vallast. Raasiku arstiabi, kirik ja kalmistu on alati olnud Pikavere rahva pärisosa. Kogukonna vägivaldne lõhkumine toimus 1970. aastal, mil Pikavere edela-lääne piirkond liideti Vaida sovhoosiga ja Sommerlingi külanõukoguga. Ülekohus on heastamata. Rahvas peab endiselt omaks naabervallas asuvat Pikavere keskust ja kooli ning viib lahkunud Raasiku kalmistule. Kuid asjal on mõru maitse, inimeste ja Pikavere arengu seisukohalt.